Dossier de premsa ampliat FUNDACIÓ JAUME BOFILL

L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016.

Francesc Pedró i Bernat Albaigés (directors)

DESEMBRE 2017

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill
estan disponibles per a descàrrega al web
www.fbofill.cat

Primera edició: desembre de 2017

© Fundació Jaume Bofill, 2017
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
http://www.fbofill.cat

Aquesta obra està subjecta a la llicència Creative Commons de **Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (by-nc-nd)**. Es permet la reproducció, distribució i comunicació pública de l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria. No es permet l'ús comercial de l'obra ni la generació d'obres derivades.

Autors: Bernat Albaigés i Francesc Pedró (directors), Ricard Benito, Jordi Blanch, Xavier Bonal, Mariona Farré, Gerard Ferrer-Esteban, Eugeni Garcia-Alegre, Isaac Gonzàlez, Eva Izquierdo, Ferran Mañé, Xavier Martínez-Celorrio, M. Cristina Pujol i Teresa Torres.

Coordinació de continguts: Mònica Nadal, Judit Vallès i Valtencir Mendes

Disseny: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

Per a qualsevol consulta, podeu contactar amb:

Ismael Palacín, director de la Fundació Jaume Bofill (620 587 300).

Mònica Nadal, directora de recerca de la Fundació Jaume Bofill (651 753 754).

ÍNDEX

1. EL SISTEMA EDUCATIU A CATALUNYA, I EL SEU PROFESSORAT, HAN RESPOST AMB RESILIÈNCIA ALS EFECTES DE LA CRISI ECONÒMICA SOBRE L'EDUCACIÓ 4

1.1. ELS PREVISIBLES EFECTES NEGATIUS DE LA CRISI HAN ESTAT COMPENSATS PER UN MILLOR FUNCIONAMENT INTERN DEL SISTEMA ESCOLAR I, PARTICULARMENT, PER L'ACTUACIÓ PROFESSIONAL DOCENT, TOT DEMOSTRANT LA SEVA RESILIÈNCIA 4

1.2. EL TOMBANT DE LA CRISI JA DEIXA SENTIR ELS SEUS EFECTES SOBRE LA DEMANDA D'EDUCACIÓ 9

1.3. LES POLÍTIQUES D'AUSTERITAT HAN PORTAT A UNA REDUCCIÓ DRÀSTICA DE LA DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ, QUE HA AFECTAT SOBRETOT EL PROFESSORAT 24

1.4. ELS EFECTES MÉS PROFUNDS DE LA CRISI, EN MATÈRIA D'EQUITAT EN PARTICULAR, PODEN SEGUIR LATENTS I NO MANIFESTAR-SE FINS MÉS ENDAVANT 40

2. LA RECUPERACIÓ ECONÒMICA ÉS UNA OPORTUNITAT PER AUGMENTAR LA DESPESA EDUCATIVA, APROPANT-LA A NIVELLS EUROPEUS 53

2.1. L'ESCENARI DESITJABLE ÉS L'AUGMENT DEL FINANÇAMENT PÚBLIC DE L'EDUCACIÓ FINS ARRIBAR A NIVELLS EQUIPARABLES A LA MITJANA EUROPEA, AMB UNS CRITERIS D'INVERSIÓ DIFERENTS (CENTRATS EN L'ABORDATGE DE LES INEQUITATS) 53

2.2. LA SORTIDA DE LA CRISI HA DE SER UNA OPORTUNITAT PER A RECONSIDERAR ELS ELEMENTS QUE BLOQUEGEN LA MILLORA DE LA QUALITAT I DE L'EQUITAT DEL SISTEMA 55

2.3. HI HA MOLT A APRENDRE DE LES EVIDÈNCIES INTERNACIONALS 56

3. QUANT S'INVERTEIX IMPORTA, PERÒ EL COM ENCARA MÉS: LES PRIORITATS QUE L'ANUARI SUGGEREIX 58

3.1. UNIVERSALITZAR L'ACCÉS A L'EDUCACIÓ INFANTIL DE PRIMER CICLE, PRIORITZANT ELS INFANTS EN RISC D'EXCLUSIÓ 58

3.2. GARANTIR LA GRATUÏTAT EFECTIVA DE L'ENSENYAMENT OBLIGATORI 59

3.3. MILLORAR LA PERSONALITZACIÓ DE L'ENSENYAMENT, L'ACOMPANYAMENT A L'ESCOLARITAT I LES COMPETÈNCIES DOCENTS, ESPECIALMENT DURANT L'ENSENYAMENT OBLIGATORI 60

3.4. AUGMENTAR ELS RECURSOS DESTINATS ALS CENTRES D'ALTA COMPLEXITAT 61

3.5. UNIVERSALITZAR L'ACCÉS I LA COMPLECIÓ DELS ENSENYAMENTS SECUNDARIS POSTOBLIGATORIS 61

1. EL SISTEMA EDUCATIU A CATALUNYA, I EL SEU PROFESSORAT, HAN RESPOST AMB RESILIÈNCIA ALS EFECTES DE LA CRISI ECONÒMICA SOBRE L'EDUCACIÓ

El balanç del comportament del sistema durant la crisi no és tan negatiu com potser s'hauria pogut anticipar. Tot i que no hi ha espai per a una lectura optimista, el cert és que hi ha aspectes d'aquest comportament que són netament positius i d'altres, en canvi, més aviat negatius. Però uns i altres no es compensen, però demostren que el comportament del sistema no és únicament i exclusiva funció de la crisi o de la reducció dels recursos destinats a l'educació. Tot I que l'impacte és evident en alguns casos, com ara l'augment de les taxes de participació en la formació inicial o de la seva reducció en el cas, per exemple, de l'educació infantil de primer cicle, no ho és tant en d'altres aspectes com ara en els resultats de l'aprenentatge o l'equitat del sistema. Com explicar-ho? Una de les raons més importants que expliquen aquesta paradoxa rau en la resiliència del sistema i del professorat.

1.1 ELS PREVISIBLES EFECTES NEGATIUS DE LA CRISI HAN ESTAT COMPENSATS PER UN MILLOR FUNCIONAMENT INTERN DEL SISTEMA ESCOLAR I, PARTICULARMENT, PER L'ACTUACIÓ PROFESSIONAL DOCENT, TOT DEMOSTRANT LA SEVA RESILIÈNCIA.

Les pitjors condicions d'educabilitat dels alumnes i de desplegament de la provisió per efecte de la reducció de la inversió publica en educació, que han afectat notablement les condicions laborals del professorat, han estat contrarestades per una prestació professional d'aquest mateix professorat encara més eficient que abans de la crisi. Les raons que poden explicar perquè el professorat ha reaccionat així probablement són múltiples, però se'n podrien aventurar dues: la primera és la consciència de responsabilitat social del professorat, que hauria reaccionat de forma voluntariosa (en un context plé d'incentius negatius, començant per les retallades salarials) i compensatòria en ser conscients de primera mà de les conseqüències de la crisi sobre les famílies, els infants i els joves; la segona és el resultat acumulat d'una sèrie de polítiques públiques que, iniciades ja abans de la crisi, haurien propiciat una millora de la qualitat de la prestació educativa, incloent una més gran pressió avaluadora externa (per mitjà de les continuades proves de competències bàsiques, complementades amb auditories pedagògiques) i programes específics de suport a la millora en àrees considerades prioritàries pel Departament d'Ensenyament i singularment per mitjà del Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya, 2012-2018, l'esforç de creació de places a la formació professional (en quinze anys s'han doblat les places de formació inicial) i el suport als centres d'alta complexitat.

- ***Les trajectòries escolars dels alumnes han millorat en els darrers anys: s'han reduït les taxes de repetició, han augmentat les taxes de graduació a l'ESO i ha millorat la permanència al sistema en els ensenyaments postobligatoris.***

L'anàlisi de l'evolució dels principals indicadors de resultats acadèmics del sistema educatiu (formació inicial) posa de manifest que des de fa més de 10 anys aquests indicadors mantenen una tendència positiva, més enllà de l'efecte composició, tendència que no s'ha vist capgirada, com a mínim encara, per l'impacte de la crisi econòmica.

Les trajectòries de l'alumnat en l'educació primària i secundària han millorat de manera notable. La taxa d'idoneïtat als 15 anys i la taxa de graduació a l'ESO mantenen una tendència de creixement sostinguda en el temps des de l'any 2007. En el període 2007-2015, la taxa d'idoneïtat ha passat del 68,4% fins al 76,6%, mentre que la taxa de graduació a l'ESO, del 79,0% al 87,7%, en ambdós casos més de 8 punts percentuals més (vegeu la taula 1 i el gràfic 1).

Taula 1. Evolució dels resultats acadèmics de l'alumnat als 15 anys a Catalunya (2000-2015)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Taxa d'idoneïtat als 15 anys	82,9	83,5	82,9	82,1	80,9	70,3	68,5	68,4	69,4	69,5	70,4	70,6	72	73,7	75,1	76,6
Taxa de graduació en ESO (sobre matriculats)	71,5	72,8	73,2	72,1	73,1	79	77,7	79	79,8	81,9	81,8	82,3	84,9	86,5	86,7	87,7
Escolarització als 17 anys	68	69,9	72,7	75	74,3	76,4	76	78,5	80	81,4	86	86,7	87,8	90,6	87,8	88,3

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Gràfic 1. Evolució de diferents indicadors de resultats en les trajectòries escolars a Catalunya, 2007-2015

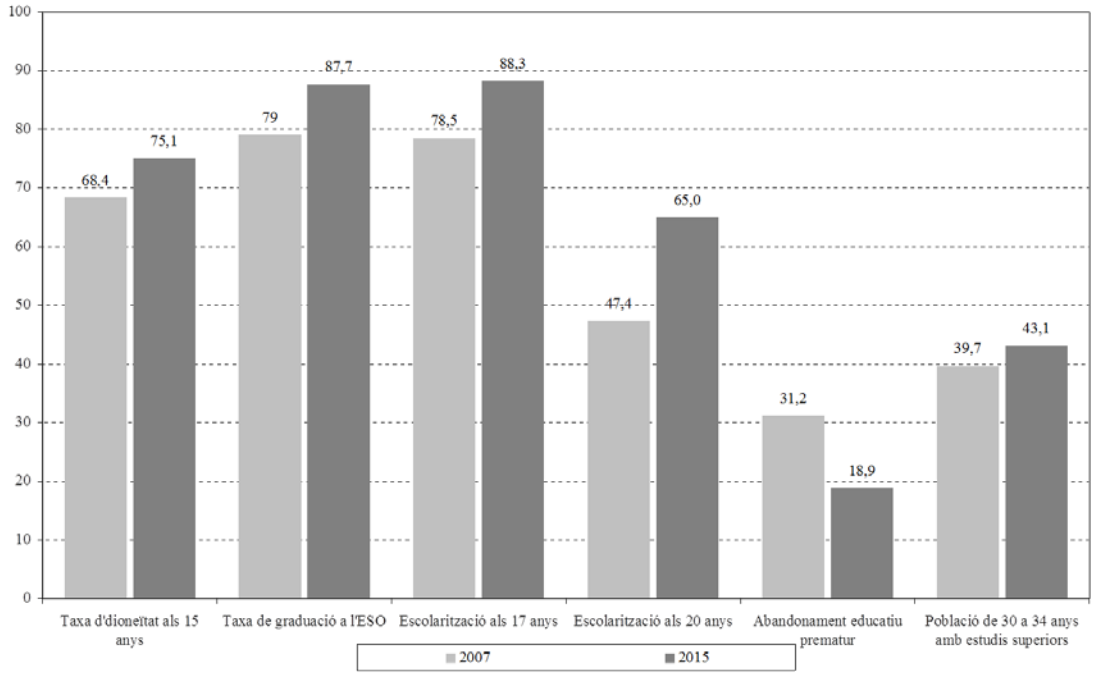

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació, d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística.

- ***Els resultats de l'aprenentatge s'han mantingut estables des del 2008 o han fins i tot millorat segons alguns indicadors; no hi ha, doncs, evidències d'empitjorament, ans al contrari.***

Els resultats de les proves de competències s'han mantingut on eren, estables, i, en el cas dels resultats de PISA, han millorat lleugerament fins a situar-se per damunt de la mitjana dels països participants en les tres competències avaluades (comprensió lectora, matemàtica i científica) i per sobre de la mitjana espanyola en tots els casos.

Els resultats de l'aprenentatge s'han mantingut estables des del 2008 o han fins i tot millorat segons alguns indicadors; no hi ha, doncs, evidències d'empitjorament, ans al contrari.

- ***La millora dels resultats relacionats amb la superació de les diferents etapes escolars no ha contribuït a millorar amb la mateixa intensitat els nivells d'aprenentatge de competències de l'alumnat.***

Aquesta millora sostinguda en el temps dels principals indicadors relacionats amb les trajectòries escolars, però, no s'han fet notar amb la mateixa intensitat en els indicadors que avaluen els nivells d'aprenentatges a través de les proves de competències.

Malgrat que les taxes d'idoneïtat als 10 anys han millorat en 1,4 punts percentuals en el període 2007-2015, les proves de 6è de primària en llengua catalana, llengua castellana, llengua anglesa i matemàtiques presenten un cert estancament en els resultats obtinguts en les edicions de 2014, 2015 i 2016 (al voltant dels 75 punts en el cas de les proves de llengües i dels 80 punts a la prova de matemàtiques).

El mateix succeeix amb les proves de 4t d'ESO i amb les proves PISA als 15 anys. Malgrat que la taxa d'idoneïtat als 15 anys i les taxes de graduació a l'ESO han millorat en el període 2007-2015 en més de 8 punts percentuals, les proves de 4t d'ESO en llengua catalana, llengua castellana, llengua anglesa i matemàtiques assenyalen un estancament en els resultats obtinguts en les edicions de 2014, 2015 i 2016 (al voltant dels 76 punts en llengües catalana i castellana, 70 punts en matemàtiques, 68 punts en llengua anglesa), i una lleu millora en el cas de les proves PISA, especialment gràcies als millors resultats obtinguts a l'edició de 2015, quan es va superar els 500 punts per primer cop en les tres competències avaluades (comprensió lectora, matemàtica i científica), i també a l'evolució positiva en les edicions de 2006, 2009, 2012 i 2015 en la competència de comprensió lectora (vegeu la taula 2).

Taula 2. Evolució dels resultats de les proves de competències a Catalunya, 2003-2016

Proves de 6è de primària. Nivell d'assoliment de la competència	2012	2013	2014	2015	2016
Llengua catalana	-	71,1	75,5	74,5	74,5
Llengua castellana	-	73	75,4	75,7	74,1
Llengua anglesa	-	73	75,1	74,5	73,7
Matemàtiques	-	76,3	81	80	77,9
Proves de 4t d'ESO. Nivell d'assoliment de la competència	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Llengua catalana	72,8	76,6	77,1	76,3	76,9
Llengua castellana	73,9	76	76,4	75,2	76,5
Matemàtiques	64	68,3	69,1	69,3	71
Llengua anglesa	-	-	66,9	68,7	68,1
Científicotecnològica	-	-	-	-	67,2
Proves PISA (15 anys). Puntuació	**2003**	**2006**	**2009**	**2012**	**2015**
Competència en comprensió lectora	483	477	498	501	500 (ESP: 496) (UE: 494) (Promig OCDE: 493)
Competència matemàtica	494	488	496	493	500 (ESP: 486) (UE: 493)

					(Promig OCDE: 490)
Competència científica	502	491	497	492	504 (ESP: 493) (UE: 495) (Promig OCDE: 493)
Proves PISA (15 anys). Nivell 1 o inferior (%)	**2003**	**2006**	**2009**	**2012**	**2015**
Competència en comprensió lectora	19,2	21,2	13,5	15,1	15,4 (ESP: 16,2) (UE: 19) (Promig OCDE: 20,1)
Competència matemàtica	19,4	21	19,1	20	17,7 (ESP: 22,2) (UE: 22) (Promig OCDE: 23,4)
Competència científica	-	18,6	16,3	15,4	15,7 (ESP: 18,3) (UE: 20,5) (Promig OCDE: 21,2)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i de l'OCDE.

- ***A més de la resiliència, l'augment significatiu del nivell educatiu de la població a Catalunya durant la crisi també ha tingut un efecte molt positiu sobre els resultats de l'educació escolar.***

Les dades són eloqüents: el nivell d'instrucció dels progenitors és el factor predictor més significatiu de l'èxit educatiu de l'alumnat, de manera que com més capital instructiu té la família, millors resultats acadèmics obtenen els infants. Una població amb més capital instructiu té més facilitats per promoure bons resultats en les generacions futures. En el cas de Catalunya, en el període 2007-2016 la població de 25 a 64 anys amb dèficit formatiu (estudis bàsics o menys) s'ha reduït al voltant d'un 10%, quasi 5 punts percentuals, del 55,0% a 50,3%, mentre que la població amb estudis superiors s'ha incrementat 7 punts percentuals, del 24,5% al 31,8%. Si es pren com a referència la població d'edats amb més probabilitat de tenir infants en edat d'escolarització (la població de 35 a 55 anys), aquesta transformació de l'estructura formativa encara és més significativa: mentre l'any 2007 el 46,4% d'aquesta població tenia estudis bàsics, l'any 2016 aquesta proporció ha decrescut més de 10 punts percentuals, fins al 35,5%; i mentre la població amb estudis superiors en aquesta franja d'edat era del 28,6% l'any 2007, aquesta proporció ha crescut 13 punts percentuals, fins al 41,8% l'any 2016.

1.2. EL TOMBANT DE LA CRISI JA DEIXA SENTIR ELS SEUS EFECTES SOBRE LA DEMANDA D'EDUCACIÓ.

- ***L'any 2016, per primer cop, després d'anys de creixement, es redueix el risc de pobresa infantil. La vulnerabilitat social, però, és avui encara més alta que abans de la crisi.***

El nivell de vulnerabilitat social dels infants ha augmentat de manera significativa durant els anys de crisi econòmica. La infància ha estat el grup d'edat que més ha incrementat el risc de pobresa durant la crisi econòmica a Catalunya, fins al punt de situar-se en el grup d'edat amb més prevalença de la precarietat econòmica, per sobre del de la població adulta (vegeu el gràfic 2). **Aquest increment de la vulnerabilitat social entre la població infantil perjudica les condicions d'educabilitat de l'alumnat** i, conseqüentment també, introdueix més complexitat a atendre per part del sistema educatiu (vegeu el gràfic 2, on s'observa com els territoris amb menys pobresa presenten, de mitjana, millors resultats educatius, i com aquesta relació s'ha tornat, encara que sigui en el cas d'alguns indicadors, més robusta en els darrers anys per efecte de la crisi econòmica). **Per primer cop d'ençà de l'inici de la crisi econòmica, però, la taxa de pobresa infantil s'ha reduït de manera significativa l'any 2016, del 27,9% al 24,0%** (vegeu el gràfic 3). La bretxa de la pobresa entre els infants, que mesura la intensitat del risc de pobresa, també s'ha reduït, del 44,8% l'any 2015 al 37,4% el 2016).

El nivell de vulnerabilitat social dels infants ha augmentat de manera significativa durant els anys de crisi econòmica. Aquest increment de la vulnerabilitat social entre la població infantil perjudica les condicions d'educabilitat de l'alumnat.

Gràfic 2. Evolució de la taxa de risc de pobresa per edats a Catalunya (2004-2016)

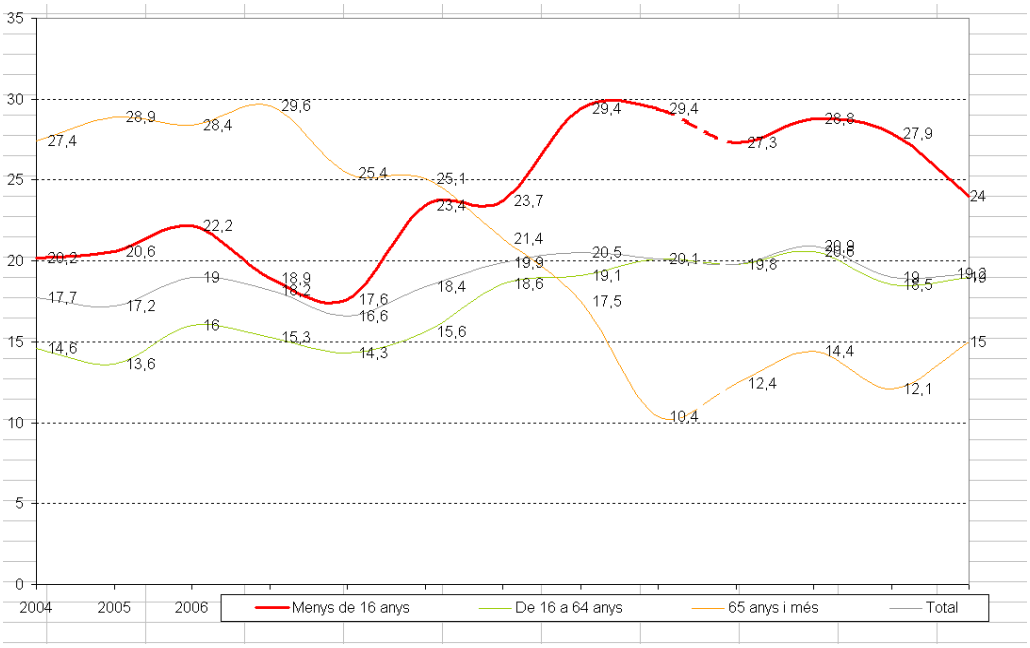

Font: elaboració a partir de dades d'Idescat. Nota: Les dades del període 2004-2012 són en base 2004. Les dades 2013-2015 són en base 2013.

Gràfic 3. Evolució de la relació de la taxa de risc de pobresa dels menors de 16 anys i la taxa d'abandonament prematur, per països europeus (2006, 2009, 2012 i 2015)

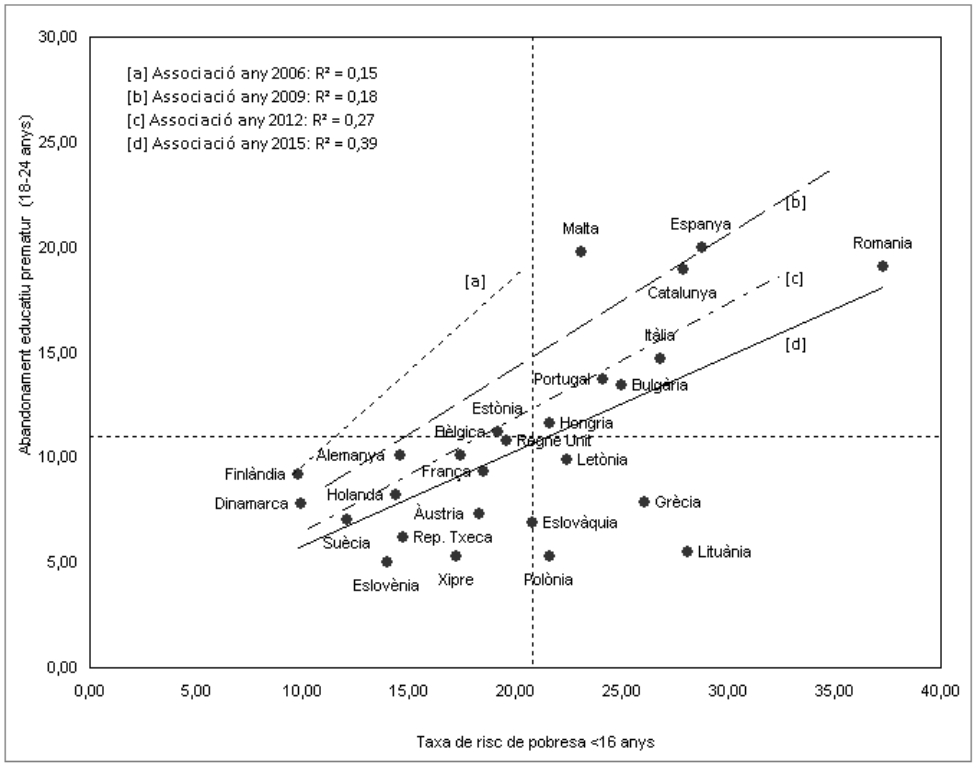

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat

- ***Després d'anys de reducció, es comença a recuperar la demanda a l'educació infantil de primer cicle però no, encara, la participació a la formació al llarg de la vida.***

Durant el període 2010-2015, la participació a l'educació i la formació, particularment a l'educació infantil de primer cicle, al lleure educatiu i a la formació al llarg de la vida, en termes generals, o bé s'ha estancat, o bé s'ha reduït. Només la participació a l'educació secundària postobligatòria i a l'educació superior representa una excepció a aquest retraïment, especialment en el cas de la formació professional.

En el cas de l'educació infantil de primer cicle, malgrat les taxes d'escolarització en l'educació infantil s'han mantingut estables (37% total i 23% d'escolarització en la xarxa pública), hi ha hagut una contracció de la demanda d'uns 13.000 alumnes entre els cursos 2011/12 i 2015/16. Aquesta contracció es deu a la davallada de la natalitat i també a les dificultats de les famílies per fer front als costos d'aquesta escolarització en un context de crisi, combinada amb la reducció del finançament del Departament d'Ensenyament per a aquesta etapa, que s'ha traduït en un augment dels costos directes per a les famílies. **El curs 2016/17, per primer cop des del curs 2011/12, augmenta tant el nombre d'alumnat com també la taxa d'escolarització** (vegeu el gràfic 4).

Gràfic 4. Evolució de l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle, a Catalunya i Espanya. 2001-2002 a 2016-2017

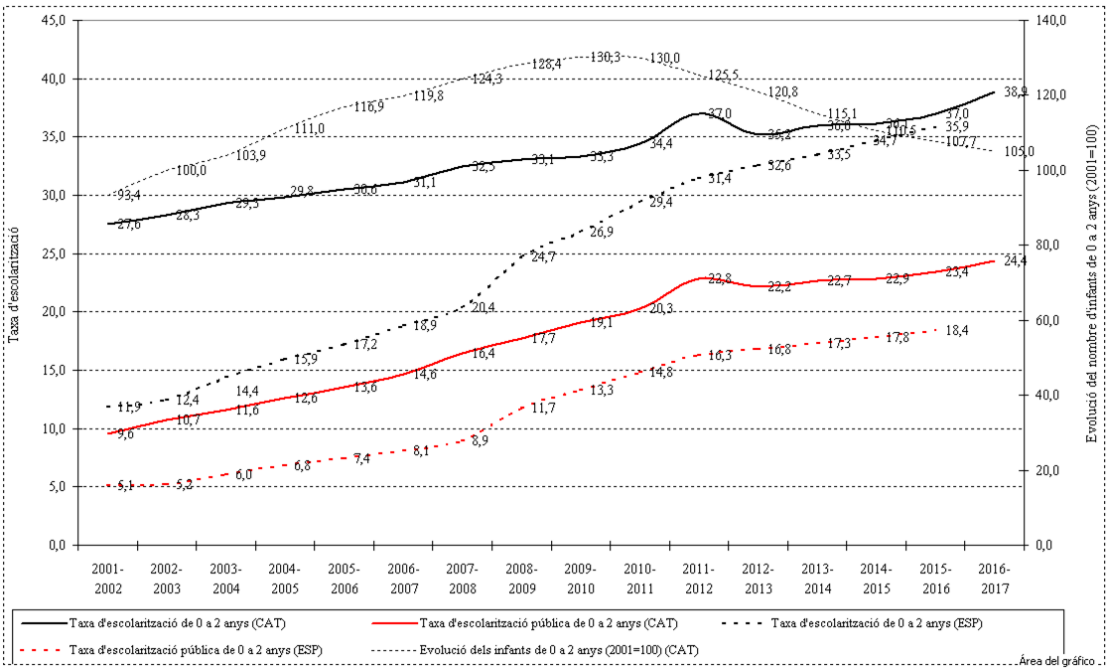

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i Ministeri d'Educació.

No existeixen indicadors que evidenciïn una millora en la participació al lleure educatiu i a la formació al llarg de la vida, àmbits que també s'han vist afectats negativament per la crisi.

No existeixen, en canvi, indicadors que evidenciïn una millora en la participació al lleure educatiu i a la formació al llarg de la vida, àmbits que també s'han vist afectats negativament per la crisi. És especialment significativa, en aquest sentit, l'evolució negativa de l'indicador de participació de la població adulta a la formació al llarg de la vida. En el període 2010-2016, el percentatge de població de 25 a 64 anys que participa a la formació al llarg de la vida ha decrescut en 3 punts percentuals, de manera sostinguda, del 10,6% al 7,4%. Aquest decrement, que es concreta en valors absoluts en més 140.000 persones de 25 a 64 anys menys que es formen, no només situa Catalunya lluny de l'objectiu del 15% establert per l'estratègia Europa 2020, amb nivells de participació netament per sota de la mitjana europea (10,7%) i espanyola (9,9%), sinó que també és la comunitat autònoma amb un percentatge de participació més baix (vegeu el gràfic 5).

Gràfic 5. Evolució del percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que participa en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2016

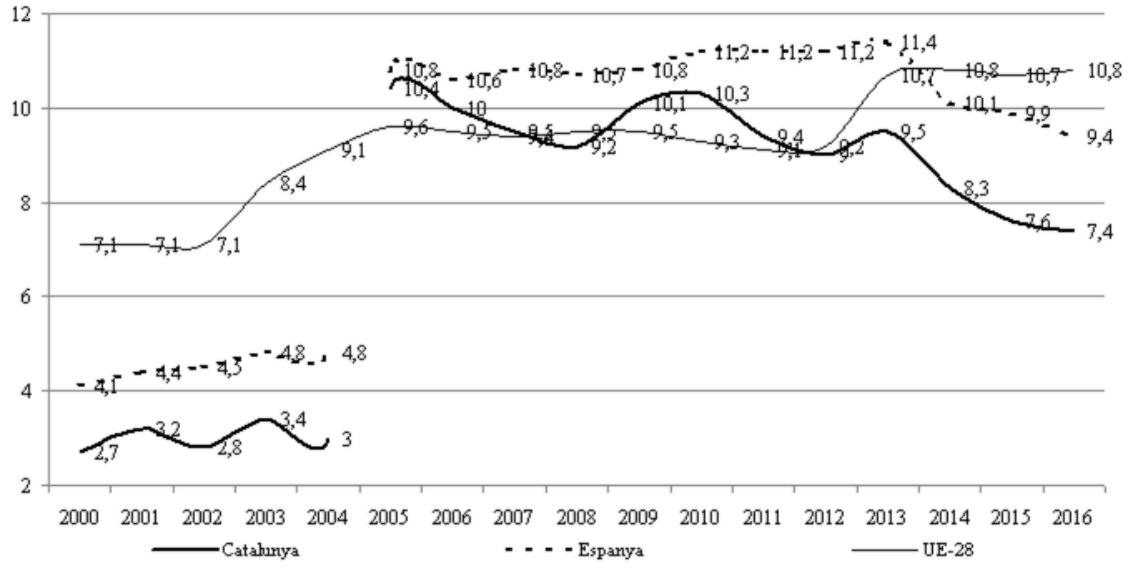

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i d'Eurostat. Nota 1: En els casos de Catalunya i Espanya, l'any 2005 es produeix un tall en la sèrie estadística. Nota 2: El benchmark establert per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5% i per al 2020 del 15%.

La participació a la formació al llarg de la vida està molt relacionada amb la prevalença de l'atur. Paradoxalment, Catalunya, tot i no estar entre les comunitats amb taxes d'atur més elevades, és la que presenta, com ja s'ha dit precedentment, una participació més baixa.

La participació a la formació al llarg de la vida està molt relacionada amb la prevalença de l'atur. Catalunya, tot i no estar entre les comunitats amb taxes d'atur més elevades, és la que presenta una participació més baixa.

- ***L'efecte substitució i de provisió d'oferta: d'ençà de l'inici de la crisi econòmica, els principals indicadors relacionats amb la permanència de la població jove al sistema educatiu mantenen una tendència positiva.***

Malgrat el retraïment de la participació a determinats àmbits educatius no obligatoris, el sistema educatiu compta avui amb més alumnes que allarguen la seva escolaritat (o que retornen al sistema educatiu) que no pas abans de la crisi econòmica, en part per l'efecte de substitució. L'increment de les taxes d'atur, amb dificultats creixents d'ocupació per part de la població jove sense formació, ha provocat que aquells joves que abans tendien a abandonar el sistema educatiu atrets per un mercat de treball que els oferia oportunitats d'ocupació de baixa qualificació, hagin romàs al sistema educatiu, o hi hagin retornat un cop han quedat sense feina. Entre els anys 2008 i 2016, el percentatge de població de 16 a 24 anys que estudia ha passat del 51,0% al 65,1%, més de 13 punts percentuals més. Tot i que en els darrers anys, amb l'inici de la recuperació econòmica, aquesta evolució sembla haver-se atenuat, en el període 2007-2015, la taxa d'escolarització als 17 anys ha passat del 78,5% al 88,4%, i la taxa d'escolarització als 20 anys, del 47,4% al 67,7%. En aquesta mateixa línia, durant el període 2008-2016, el percentatge de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris ha passat del 59,8% al 73,8%, i el percentatge de població de 18 a 24 anys que abandona prematurament els estudis, sense haver assolit ensenyaments secundaris postobligatoris, ha decrescut del 32,9% al 18,0%. Finalment, pel que fa als ensenyaments superiors, val a dir que la taxa d'escolarització als 22 als ensenyaments universitaris ha passat en el període 2008-2014 del 23,3% al 32,1%, i el percentatge de població de 30 a 34 anys amb nivell d'estudis superior en el període 2007-2016, del 39,7% al 43,1% (vegeu les taules 3 i 4 i el gràfic 6).

Taula 3. Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2016

Abandonament educatiu prematur	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Objectiu 2020
Catalunya	29,7	30,3	31,3	34,3	34,1	33,2	28,5	31,2	32,9	31,9	28,9	26,2	24,2	24,7	22,2	18,9	18	(15% Esp.)
Espanya	29,1	29,7	30,9	31,7	32,2	31	30,3	30,8	31,7	30,9	28,2	26,3	24,7	23,6	21,9	20,0	19	
UE-28	17,6	17,3	17	16,4	16	15,7	15,3	14,9	14,6	14,2	13,9	13,4	12,7	11,9	11,2	11,0	10,7	10
Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**Objectiu 2020**
Catalunya	29,8	33,2	37,9	38,4	39,4	41,2	38,7	39,7	42,6	41,4	42,7	42,2	42,9	46,2	47	43,1	43,1	(44% Esp.)
Espanya	29,2	31,3	34,4	35,1	36,9	39,9	39,4	40,9	41,3	40,7	42	41,9	41,5	42,3	42,3	40,9	40,1	
UE-28	22,4	22,8	23,6	25,1	26,9	28,1	29	30,1	31,2	32,3	33,8	34,8	36	37,1	37,9	38,7	39,1	40

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació. Nota: Les dades d'UE-28 dels anys 2000, 2001 i 2002 corresponen a UE-27

Gràfic 6. Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació a Catalunya, 2000-2016

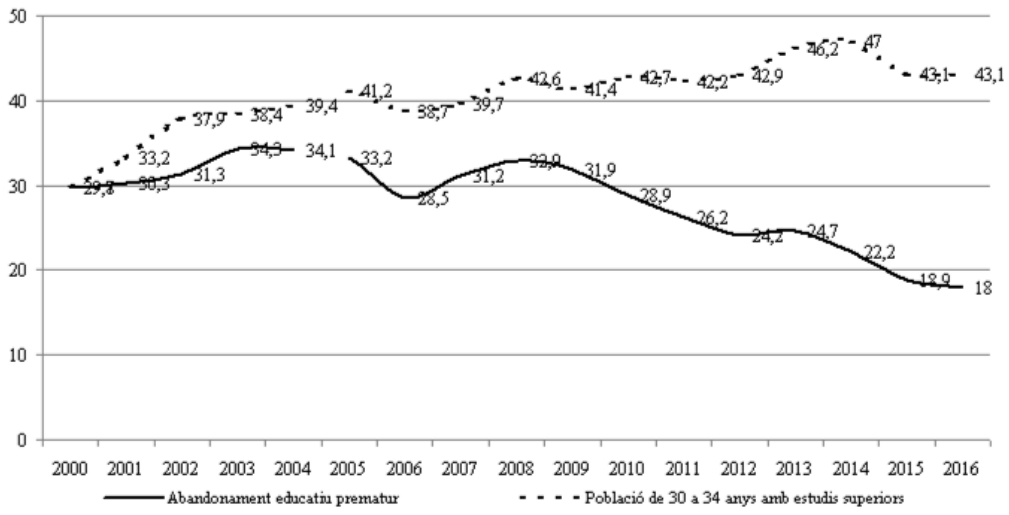

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 4. Evolució d'altres indicadors sobre l'èxit educatiu per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2015

Escolarització als 17 anys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Catalunya	68	69,9	72,7	75	74,3	76,4	76	78,5	80	81,4	86	86,7	87,8	90,6	87,8	88,4	:
Espanya	78,4	78,6	80,2	81,1	82	83	82,9	83,1	82,9	82,7	88,3	89,6	90	91,8	90,1	90	:
UE-28 (1)	82	84,2	84,7	84,5	86,3	87,8	86,7	87,8	88,6	88,6	90,2	90,8	90,9	91,3	92,3	:	:
Escolarització als 20 anys	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Catalunya	46,2	48	46,3	50,2	48,4	49,5	50,2	47,4	48,9	54,4	54,5	55,4	64,2	62,9	65,0	67,7	:
Espanya	54	52,6	51,2	50,6	50,3	51	51,1	50,7	49,9	51,7	56	58,6	62,2	63,9	66,1	66,9	:
UE-28 (1)	46,1	46,7	48,6	49,1	50,9	50,8	51,3	51,7	52,1	53,3	53,9	55,4	56,0	55,5	55,4	:	:
Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Catalunya	68,1	65,4	65,1	60,8	59,5	61,3	65,7	61,7	59,8	61,6	62,0	62,6	64,7	64,4	68,6	72,4	73,8
Espanya	66,0	65,0	63,6	62,2	61,1	61,8	61,8	61,4	60,3	60,3	61,5	62	63	63,8	65,8	68,5	70,3
UE-28 (1)	76,6	76,6	76,8	77,2	77,4	77,6	78,2	78,3	78,7	78,8	79,2	79,7	80,3	81,1	82,2	82,7	83,1
Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET)	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Catalunya	12,3	11,2	14,6	14,9	14,5	14,4	13,2	13,6	17,5	24,9	24,1	23,9	24,8	25,7	23	19,5	18,1
Espanya	14,4	14,2	14,9	14,8	14,9	14,6	13,3	13,6	16,7	22,3	22,1	22,8	23,6	24	22,1	20,1	19,1
UE-28	16,9	16,4	16,8	16,8	16,6	16,2	15,1	14,1	13,9	16,1	16,6	16,8	17,2	17,1	16,5	15,8	15,2

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació, d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística. (1) Nota: Les dades d'UE-28 dels anys 2000, 2001 i 2002 corresponen a UE-2

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest una clara associació positiva entre l'evolució de la taxa d'atur i de l'abandonament educatiu prematur: en els territoris on més ha crescut la desocupació durant la crisi econòmica, més s'ha disminuït l'abandonament educatiu prematur. Les diferències entre comunitats autònomes en el grau de disminució de l'abandonament educatiu prematur durant el període 2007-2015 s'expliquen en un 22,1% pel nivell d'increment de l'atur, i les diferències entre països europeus, en un 27,5% (vegeu els gràfics 7).

Gràfics 7. Relació entre l'evolució de l'abandonament educatiu prematur i l'evolució de la taxa d'atur, per comunitats autònomes i països europeus, 2007 i 2015

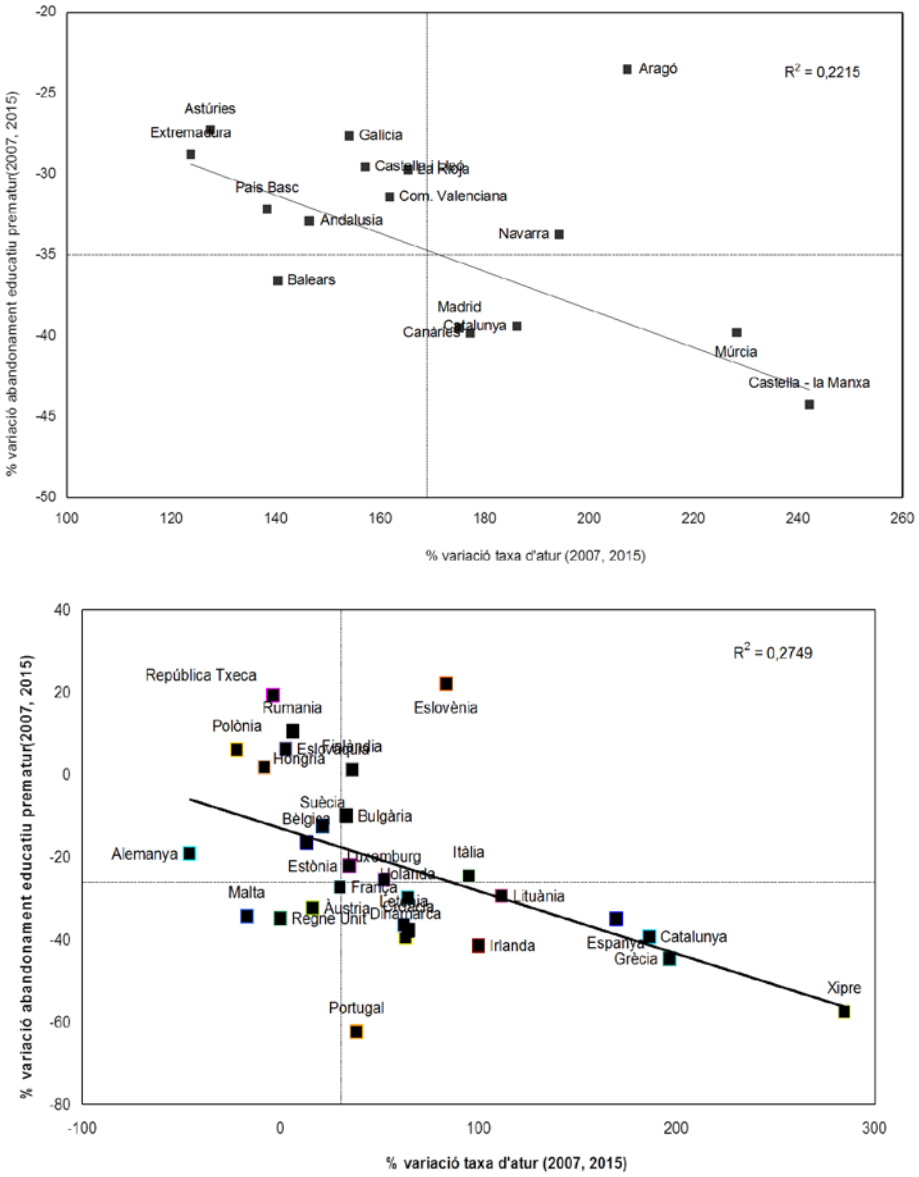

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'INE, d'Idescat, del Ministeri d'Educació i del Departament d'Ensenyament.

L'efecte substitució afavoreix la població amb menys nivell formatiu. Durant els anys de crisi més accentuada (2008-2013), la participació a la formació va créixer en tots els nivells d'instrucció, però de manera més especial els grups socials amb un nivell d'estudis més baix: la participació de la població jove a la formació va créixer en més de 13 punts percentuals en el cas de la població de 18 a 24 anys amb estudis primaris o menys, en 10 punts percentuals en el cas de la població amb estudis secundaris obligatoris i postobligatoris i en 7 punts, en el cas de la d'estudis superiors.

En l'edat d'escolarització postobligatòria, aquesta millora es consolida, especialment, pel fort desenvolupament de l'oferta de formació professional, que aconsegueix retenir al sistema educatiu una part de l'alumnat que anys enrere tendia a abandonar. D'ençà del curs 2000/2001, la provisió d'oferta de CFGM s'ha doblat, amb més de 30.000 nous alumnes, i amb un esforç de creació de places especialment intensiu en el període 2008-2013, quan el ritme d'incorporació de nous alumnes va ser de 3.500 per any (vegeu els gràfics 8). Tot i que amb la reducció de l'abandonament educatiu prematur i amb l'increment d'oferta de formació professional s'ha anat atenuant amb el pas dels anys (de 2008 a 2015), existeix una associació entre la provisió d'oferta i l'abandonament educatiu prematur: com més alta és la provisió d'oferta, més baix és l'abandonament educatiu prematur (vegeu el gràfic 9).

Gràfic 8. Índex d'evolució de l'alumnat al batxillerat i als cicles formatius de grau mitjà. Catalunya, 2000-2016

Batxillerat

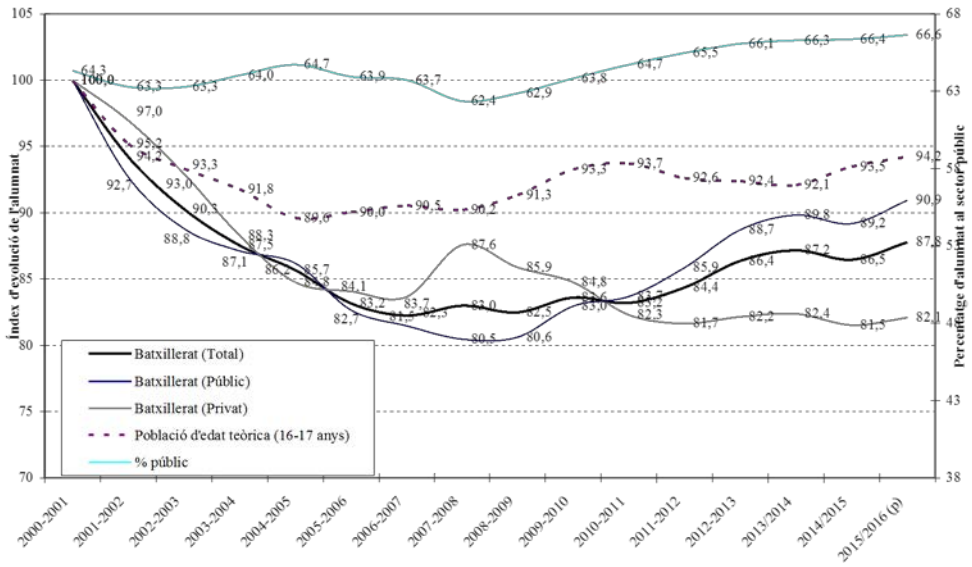

Cicles formatius de grau mitjà

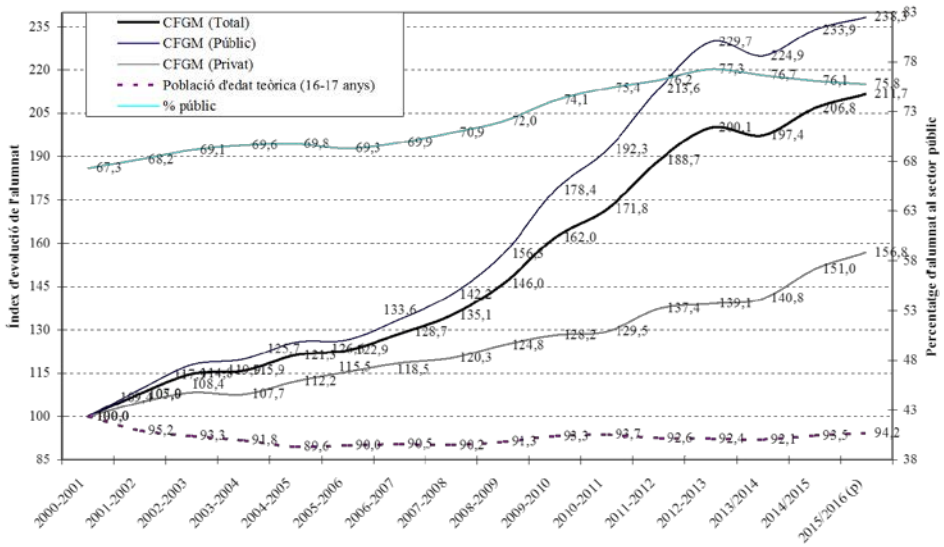

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 9. Relació entre la provisió de formació professional i l'abandonament educatiu prematur per comunitats autònomes, 2008, 2015.

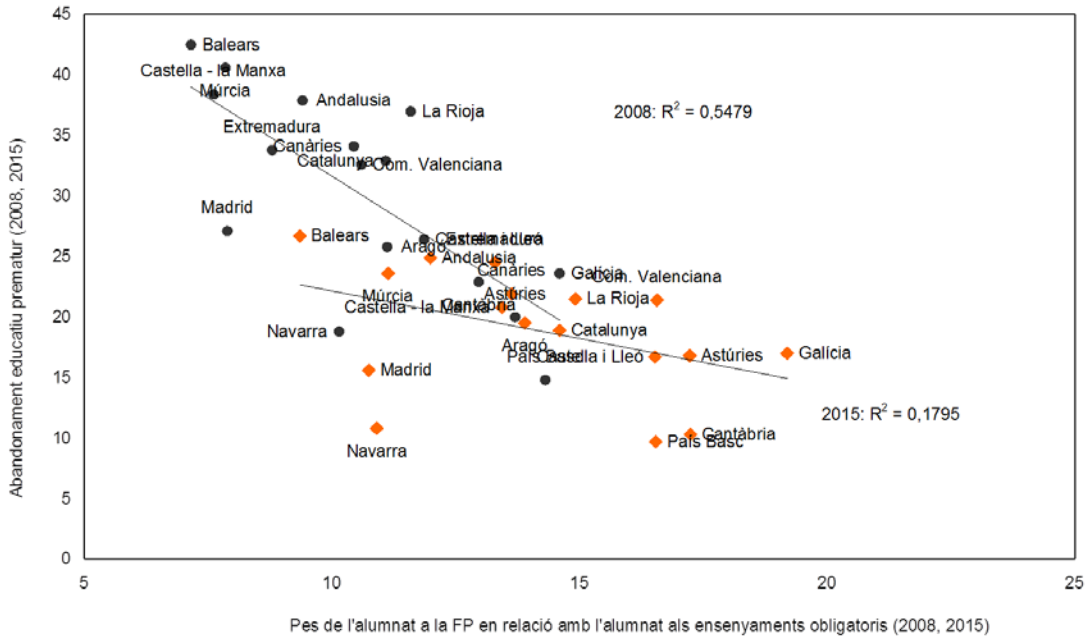

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'INE.

Malgrat la millora en la provisió d'oferta, l'anàlisi comparada per països europeus conclou que Catalunya encara se situa per sota de la mitjana europea. Les taxes brutes d'escolarització a la formació professional s'han pràcticament triplicat en els darrers quinze anys a Catalunya, passant de 16,0 alumnes de

formació professional per cada 100 joves de 15 a 19 anys de l'any 2000 a 46,5 per cada 100 joves de l'any 2014, però també que en el cas de la Unió Europea aquesta taxa se situa per sobre, en 51,9, cinc punts percentuals més alta. O també evidencia que, a Catalunya, per cada 100 alumnes als ensenyaments obligatoris, n'hi havia 9,9 l'any 2000, i 21,1 l'any 2014, però que encara hi ha 8 alumnes menys a la formació professional que a la mitjana de la Unió Europea (vegeu el gràfic 10).

Gràfic 10. Pes de la formació professional en relació amb els ensenyaments obligatoris per països europeus, 2014

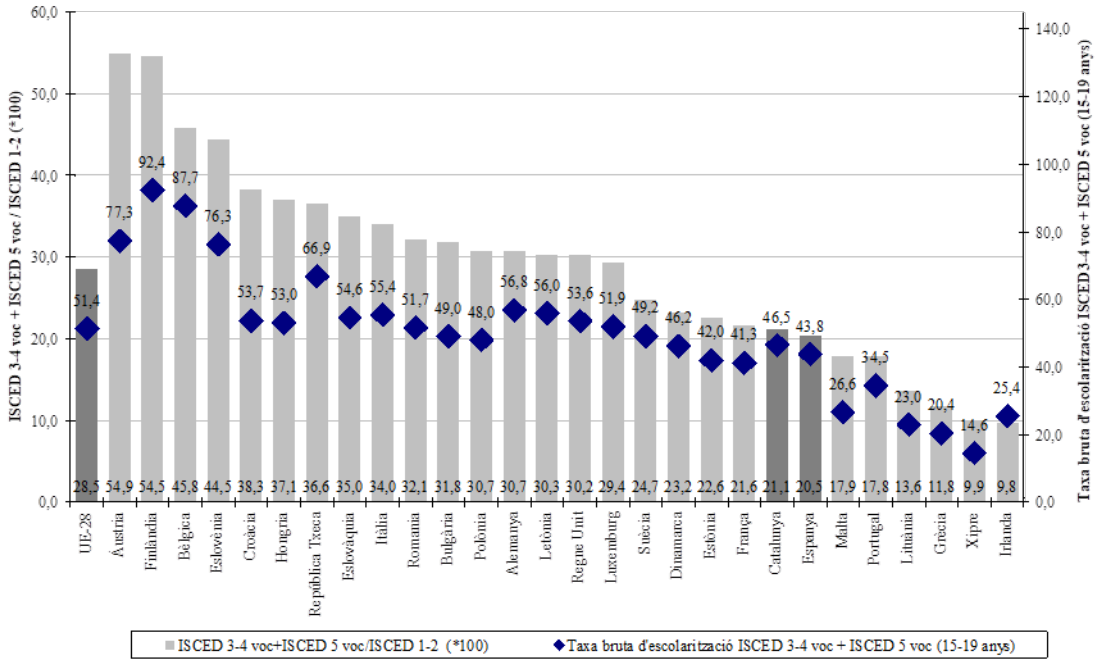

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat.

- ***L'actual període de creació d'ocupació està provocant que la proporció de població jove que ni estudi ni treballa es redueixi des de 2013. La recuperació econòmica, però, té un impacte més positiu entre la població amb més formació.***

La proporció de població jove que ni estudi ni treballa es redueixi des de 2013. La recuperació econòmica, però, té un impacte més positiu entre la població amb més formació.

Durant els anys de crisi econòmica, el sistema educatiu ha proporcionat als joves oportunitats de qualificació que no els proporcionava el mercat de treball. Actualment, però, és el mercat de treball l'àmbit que fonamentalment sustenta la reducció de la població que ni estudia ni treballa. El fort increment de la taxa d'atur va provocar, en els primers anys de crisi (període 2007-2010), un fort increment, també, de la població jove que ni estudiava ni treballava, que no estava desenvolupant cap activitat qualificant. L'any 2007, un 13,6% dels joves de 18 a 24 anys ni estudiaven ni treballaven, mentre que l'any 2010 aquesta proporció s'havia incrementat fins al 24,1%, amb un augment de més de 10 punts percentuals. En la segona fase de la crisi (període

2010-2013), en canvi, tot i que l'atur continuava creixent, amb taxes d'atur juvenil superiors al 50%, aquesta taxa s'ha mantingut estancada, al voltant del 25%. A partir de 2013, ja amb la reducció de l'atur, el percentatge de joves de 18 a 24 anys que ni estudien ni treballen ha iniciat una tendència a decréixer: del 25,7% del 2013 s'ha passat al 18,1% l'any 2016 (vegeu el gràfic 11).

Gràfic 11. Evolució de la participació a la formació de la població de 16 a 24 anys. Catalunya, 2000-2016

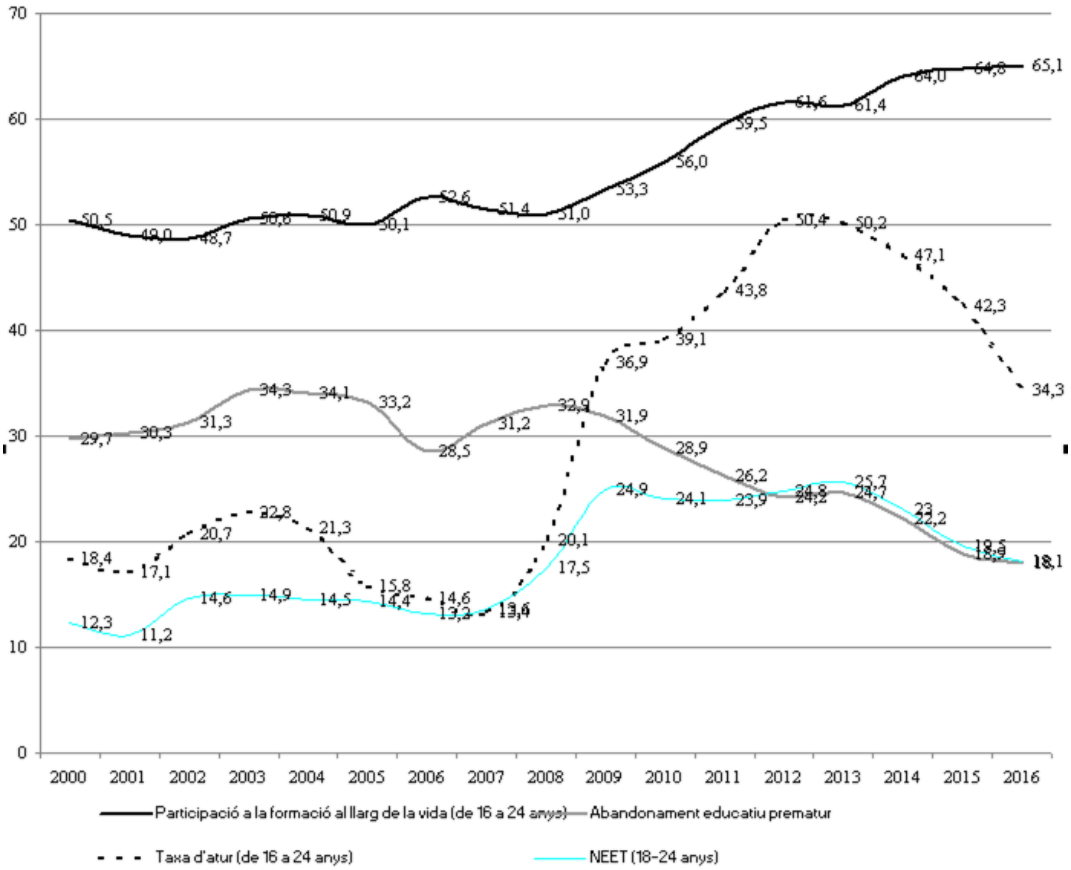

Font: Elaboració a partir de dades d'Idescat.

La recuperació té un impacte més positiu entre la població amb més formació. Les dades relacionades amb el comportament del mercat de treball, si bé assenyalen una reducció de l'atur més pronunciada en el període 2013-2016 entre la població amb estudis bàsics que amb estudis superiors, tant pel que fa a la taxa com en valors absoluts, aquest comportament s'explica fonamentalment per la pèrdua d'activitat de la població amb estudis bàsics (214.200 actius menys) i l'increment d'activitat de la població amb estudis superiors (116.800 actius més). De fet, la taxa d'ocupació en el període 2013-2016 creix més entre la població amb estudis superiors (+3,2 punts) que entre la població amb estudis bàsics (+0,8 punts), i la població ocupada amb estudis superiors creix (+178.100 ocupats) i la població ocupada amb estudis bàsics decreix (-36.500). La població amb estudis superiors, doncs, manté un comportament laboral més positiu que la població amb estudis bàsics.

El comportament dels indicadors laborals de la població amb estudis superiors té a veure, en part, amb el fet que l'ocupació de professionals i tècnics qualificats s'ha incrementat en el període 2013-2016 un 11,3%, lleugerament per sobre de la mitjana (7,0%). El comportament dels indicadors laborals de la població amb estudis bàsics, en canvi, té més a veure amb el retorn de molts joves amb dèficit formatiu al sistema educatiu, i també amb el retorn de població immigrada als països d'origen o l'increment del nivell d'instrucció de la població (que fa decréixer tant la població total, com la població activa i ocupada amb estudis bàsics).

- ***L'inici de la recuperació econòmica pot posar risc la permanència dels joves al sistema educatiu: alguns indicadors semblen començar a experimentar un estancament en la seva evolució, presumiblement per les facilitats d'accés al mercat de treball.***

Hi ha indicadors que, a manca de ser valorats per una sèrie temporal més llarga, i en cas de consolidar-se en el temps, assenyalarien l'estancament de la millora de la permanència de la població jove al sistema educatiu, o fins i tot un retrocés, i podrien ser l'avantsala d'una futura interrupció del procés de reducció de l'abandonament educatiu prematur.

La taxa d'escolarització als 17 anys ha passat del 90,6% l'any 2013 al 88,3% l'any 2015. Les darreres dades de 2016 relacionades amb l'abandonament educatiu prematur semblen haver atenuat la tendència de decreixement sostinguda en els darrers anys, amb una minoració respecte l'any anterior inferior a un punt percentual (del 18,9% de 2015 al 18% de 2016), essent el segon decrement interanual menys intens des de 2008. Caldrà valorar si aquesta evolució és conjuntural o es consolida en els anys posteriors. L'evolució de la participació de la població de 16 a 24 anys a la formació al llarg de la vida també sembla tendir a l'estancament des de l'any 2014 (amb un increment d'un punt percentual en el període 2014-2016, del 64,0% al 65,1%, quan en el període 2008-2014 aquest increment ha estat de 13 punts percentuals, del 51,0% al 64,0%) (vegeu el gràfic 12).

El retorn al sistema educatiu també sembla decréixer. El percentatge d'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà, després d'un període 2008-2014 d'increment de 12 punts percentuals per efecte de l'allargament de les trajectòries escolars i del retorn a l'educació, a mesura que també es reduïa la taxa d'ocupació, a partir d'aleshores aquest percentatge ha decaigut novament, del 34,1% del curs 2013/2014 al 31,7% del curs 2015/2016, a mesura que s'ha anat entrant en una fase de creació d'ocupació (vegeu el gràfic 12).

Gràfic 12. Evolució de l'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà a Catalunya, 2006/2007 a 2015/2016

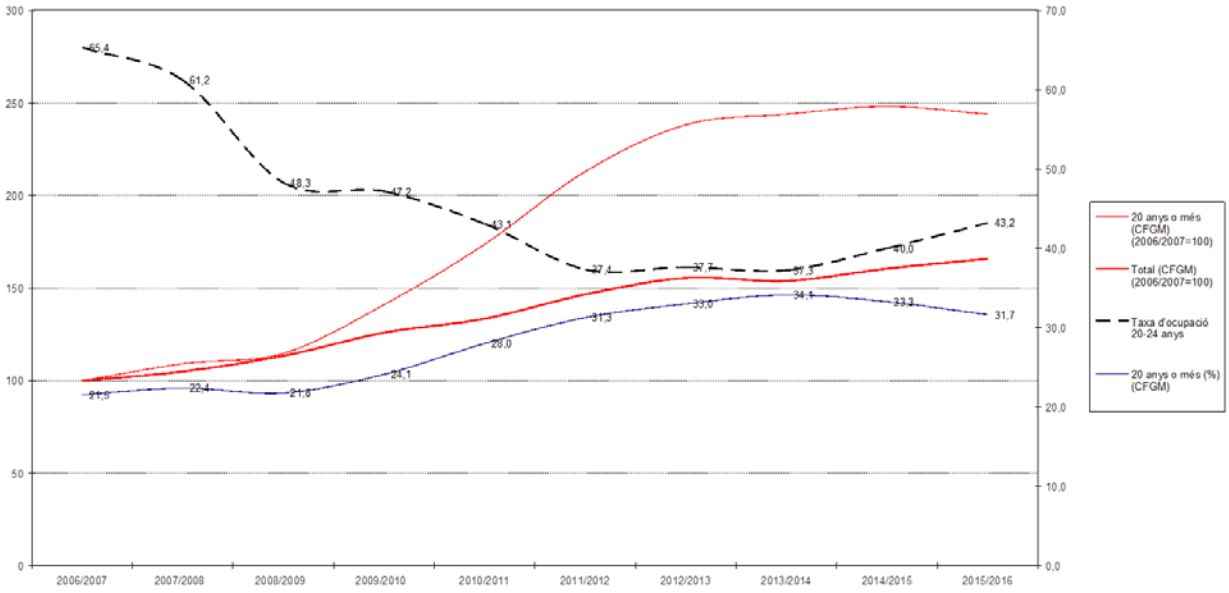

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i Idescat.
Nota: La taxa d'ocupació corresponent al curs 2015/2016 correspon al segon trimestre de 2016. La resta de taxes d'ocupació són anuals.

A partir de l'any 2013, quan la taxa d'ocupació de la població jove inicia una tendència positiva, la participació de la població jove al sistema educatiu experimenta un decreixement de més de 20 punts percentuals entre la població de 16 a 24 anys amb estudis primaris o menys (que no ha assolit la graduació en ESO). El percentatge de població jove amb estudis primaris o menys que estudia passa del 52,7% de l'any 2013 al 31,2% de l'any 2014, i el 30,6% de l'any 2015, després que durant els anys de crisi més accentuada (2008-2013) aquesta participació a la formació presentava una tendència de creixement.

El nivell d'instrucció superior de la població de 30 a 34 anys ha passat del 46,2% de l'any 2013 al 43,1% de l'any 2016.

- ***S'albira, però, una crisi del retorn de la inversió en educació en un context de subocupació.***

Un dels canvis estructurals més rellevants relacionats amb l'educació té a veure amb l'increment del capital instructiu de la població. Mentre l'any 2003 el 22,1% de la població de 25 a 64 anys tenia estudis superiors i el 62,0%, estudis bàsics, l'any 2016 aquesta proporció ha passat a ser de 31,9% en el cas d'estudis superiors, 9 punts percentuals més, i de 50,2% en el cas d'estudis bàsics, 12 punts percentuals menys. Aquest comportament ha estat encara més accentuat en el cas de la població ocupada, especialment arran de l'impacte de la crisi econòmica. Mentre l'any 2003 el 30,9% de la població ocupada tenia estudis superiors i el 48,0%, estudis bàsics, l'any 2016 aquesta proporció ha passat a ser de 44,4% en el cas dels estudis superiors, 14 punts percentuals més, i de 32,4% en el cas d'estudis bàsics, 15 punts percentuals menys.

Tot i que en el període 2007-2010 es va reduir més l'ocupació de baixa qualificació (-156.500) que l'ocupació alta qualificació (-25.800), i tot i que en el període 2013-2016 de recuperació econòmica està creixent més l'ocupació d'alta qualificació (+79.600) que l'ocupació de baixa qualificació (+36.500), val a dir que no es pot parlar encara que l'estructura de qualificació de l'ocupació estigui experimentant un canvi estructural d'aquesta intensitat. Tenim una estructura de qualificació de l'ocupació amb un pes molt important de l'ocupació de qualificació mitjana (47,4%), però en canvi tenim una estructura de formació de la població fortament polaritzada, amb un pes encara baix de la població amb nivell d'estudis mitjans (17,3% en el cas de la població de 25 anys o més, o del 23,0% en el cas de la població de 25 a 34 anys). Cal destacar, a més, que el pes de la formació superior entre la població de 25 a 34 anys és més elevat (43,7%) que entre la població adulta en general (30,9%). L'estructura formativa està transitant progressivament des d'un escenari amb predominància del dèficit formatiu (que encara afecta al 51,9% de la població de 25 a 64 anys) cap a un escenari amb predominància del nivell d'instrucció superior (que ja afecta el 43,7% de la població jove de 25 a 34 anys).

El pressupost inicial de l'any 2017 és encara un 9,3% més baix (a preus corrents) que el de 2010 (un 17,6% a preus constants).

1.3. Les polítiques d'austeritat han portat a una reducció dràstica de la despesa pública en educació, que ha afectat sobretot el professorat

- ***Després d'anys de reducció dràstica de la despesa pública, que ha afectat sobretot el professorat, l'any 2015 s'incrementa novament el pressupost liquidat del departament d'ensenyament. El pressupost inicial de l'any 2017, però, és encara un 9,3% més baix (a preus corrents) que el de 2010 (un 17,6% a preus constants).***

L'impacte més evident de la crisi econòmica sobre el sistema educatiu ha estat la reducció de la inversió en educació. Les dificultats pressupostàries de les administracions públiques, a causa de la caiguda dels ingressos ocasionada per la davallada de l'activitat econòmica i de la recaptació, i també de les polítiques d'estabilitat pressupostària aplicades des de l'any 2009, seguint el dictat de l'austeritat, i consolidades a partir de la reforma constitucional de l'any 2011, amb el seu posterior desplegament amb la Llei 2/2012, de 27 d'abril, d'estabilitat pressupostària i sostenibilitat financera, i el Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril, de mesures urgent de racionalització de la despesa pública en l'àmbit educatiu, han afectat de manera notable la despesa pública destinada a educació. Concretament, en el període 2009-2014, la reducció del pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament ha estat de 1.173,0 milions d'euros, un 21,7% menys del que s'invertia l'any 2009. Segons dades de l'Estadística del Gasto público en Educación del Ministeri d'Educació, la reducció de la despesa pública en educació (no només educació no universitària) a Catalunya en aquest mateix període ha estat de 1.360,2 milions d'euros, un 19,6% menys (vegeu la taula 5 i els gràfics 13 i 14). En tot cas, d'ençà del 2010, l'any 2015 és el primer en que el pressupost inicial i també el

pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament s'han incrementat. Aquesta tendència s'ha confirmat amb el pressupost inicial del Departament d'Ensenyament de l'any 2017.

Gràfic 13. Evolució dels indicadors de despesa pública en educació a Catalunya, 2000-2014

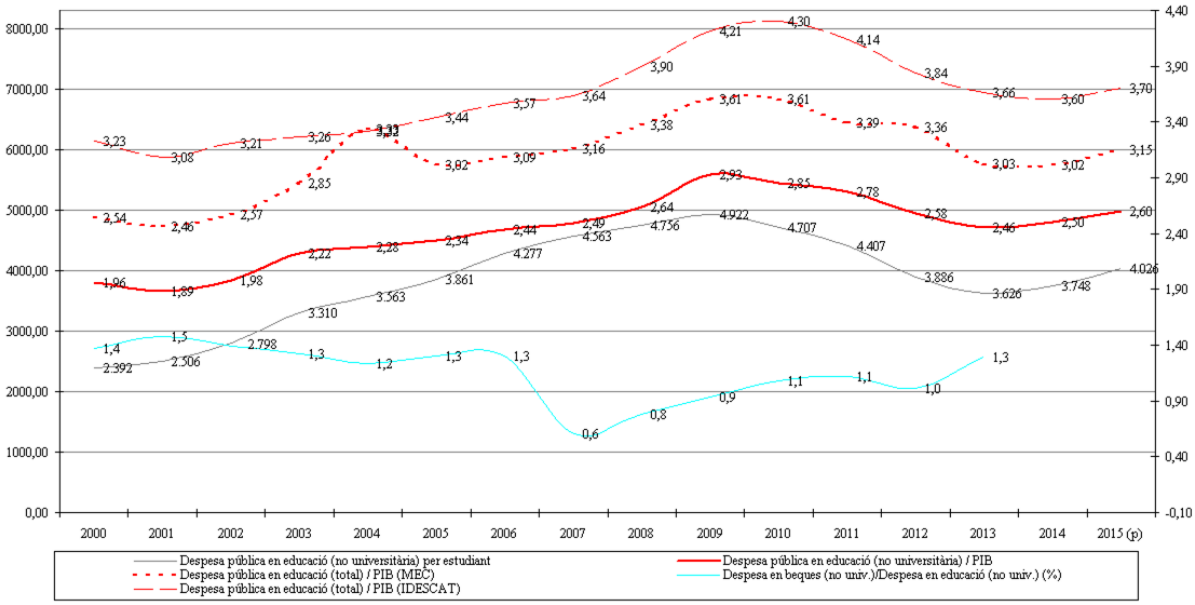

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació, l'Instituto Nacional de Estadística i l'Eurostat. Nota: Les dades de despesa pública estan extretes del Ministeri d'Educació, de l'estadística "Gasto público en educación en España", que conté una partida sense regionalitzar. S'incorpora, però, l'estimació que també fa l'Institut d'Estadística de Catalunya

Taula 5. Evolució dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya en educació (2004-2015)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pressupost liquidat Ensenyament	3.369,3	4.551,9	4.271,3	4.653,1	5.070,4	5.393,1	5.282,3	5.019,4	4.490,5	4.335,8	4.220,1	4595,4	...	...
Variació respecte a l'any anterior (en %)	...	35,1	-6,2	8,9	9,0	6,4	-2,1	-5,0	-10,5	-3,7	-2,4	8,9	...	...
Pressupost inicial Ensenyament	3.376,0	3.759,3	4.177,0	4.540,2	4.881,3	5.122,0	5.317,6	4.894,3	4.611,0	4.611,0	4.157,5	4.442,6	4442,6	4821,1
Pressupost inicial Generalitat	18.710,8	21.516,9	23.924,4	26.684,6	28.243,3	29.730,8	32.518,7	32.630,0	29.727,3	29.727,3	31.862,1	32.483,1	32.483,1	34.029,7
Pressupost inicial sobre total (en %) (amb interessos)	18,0	17,5	17,5	17,0	17,3	17,2	16,4	15,0	15,5	15,5	13,0	13,7	13,7	14,2
Deute públic respecte al PIB	7,5	8,3	7,8	7,8	10	12,7	17,5	22	26,7	29,9	32,8	35,6	35,4	...
Saldo públic respecte al PIB	-0,4	-0,4	-0,2	-0,6	-2,5	-2,3	-4,5	-4,1	-2,2	-2	-2,7	-2,9	-0,9	...

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Economia i del Departament d'Ensenyame

Gràfic 14. Evolució dels indicadors de finançament de la Generalitat de Catalunya. 2006-2015

Font: elaboració a partir de dades d'Idescat.

Catalunya ha tingut una reducció de la despesa pública en educació clarament superior a la mitjana europea (on, en termes agregats, la inversió s'ha mantingut relativament estable en el període 2009-2013), **i també per sobre de la mitjana espanyola** (amb una reducció de la despesa en educació del 16,8% en el període 2009-2014). **Aquesta contracció de la inversió pública es produeix en un context de dèficit de finançament de l'educació a Catalunya.** En termes de despesa pública sobre el PIB, Catalunya destinava l'any 2014 el 3,6% del PIB, clarament per sota de la mitjana espanyola (4,3%) i europea (5,1%), només per sobre de països com Letònia i Romania. Per comunitats autònomes, la despesa unitària en educació no universitària de Catalunya (4.026,4 euros) només és superior a la d'Andalusia, Canàries, Comunitat Valenciana, Múrcia i Madrid (vegeu el gràfic 13 i les taula 6)

Catalunya ha tingut una reducció de la despesa pública en educació clarament superior a la mitjana europea i també per sobre de la mitjana espanyola

Taula 6. Indicadors de despesa pública de l'educació, per comunitats autònomes (2015)

Comunitats autònomes	Despesa pública en educació (no universitària) / PIB	Despesa pública en educació (universitària) / PIB	Despesa pública en educació (total) / PIB	Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant	Despesa pública en ensenyaments privats (concerts) / despesa pública en educació (no universitària)	Estudiants centres concertats (no universitaris) / estudiants no universitaris	Despesa pública en centres privats / estudiants en centres concertats
Andalusia	3,97	1,04	5,24	3.540,9	13,1	20,3	2.277,9
Aragó	2,62	0,65	3,29	4.134,4	17,6	25,3	2.873,8
Astúries	3,15	0,72	3,88	4.871,3	13,5	23,2	2.832,6
Balears	2,89	0,30	3,19	4.424,6	22,2	29,8	3.288,9
Canàries	3,28	0,61	3,91	3.731,9	9,5	15,8	2.252,6
Cantàbria	3,73	0,71	4,45	4.880,8	18,0	27,5	3.190,6
Castella i Lleó	3,06	0,77	3,84	4.548,1	17,3	28,2	2.797,6
Castella - la Manxa	3,87	0,51	4,38	3.847,8	10,3	14,9	2.670,8
Catalunya	**2,60**	**0,51**	**3,15**	**4.026,4**	**21,1**	**27,9**	**3.050,9**
Comunitat Valenciana	3,35	0,84	4,19	3.955,1	19,8	26,2	2.985,9
Extremadura	5,26	0,90	6,17	4.884,7	9,2	17,6	2.535,0
Galícia	3,27	0,85	4,16	4.499,7	13,0	21,8	2.675,7
Madrid	1,71	0,55	2,30	3.037,1	27,5	29,9	2.790,7
Múrcia	4,04	0,73	4,79	3.868,9	18,9	24,4	2.994,3
Navarra	3,13	0,33	3,48	5.292,1	22,0	34,4	3.377,3
País Basc	3,38	0,60	4,09	6.106,5	28,3	48,1	3.595,0
La Rioja	2,99	0,56	3,58	4.360,5	20,1	29,2	2.993,1
Espanya	**3,25**	**0,68**	**4,39**	**4.312,1**	**16,9**	**25,6**	**2.857,3**

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Instituto Nacional de Estadística. Nota 1: La despesa pública universitària no incorpora el finançament privat de l'ensenyament universitari a través del pagament de matrícules. En canvi, inclou la despesa de beques per exempció de preus acadèmics. Nota 2: Les dades estan calculades en PIB base 2010.

Un dels factors que incideix en la baixa despesa pública en educació a Catalunya és el model de finançament autonòmic. Existeix una relació entre l'esforç inversor en educació de les comunitats autònomes i el saldo fiscal, tant calculat pel mètode de flux de benefici com de flux monetari. Les comunitats autònomes amb un dèficit fiscal més important, com pot ser el cas de Catalunya, tenen nivells de despesa inferiors, fins i tot a paritat de PIB. Les diferències en l'esforç inversor en educació s'explica en un 54,6% per les variacions en el saldo fiscal (calculat pel mètode de flux de benefici) (vegeu gràfic 15).

Un dels factors que incideix en la baixa despesa pública en educació a Catalunya és el model de finançament autonòmic.

Gràfic 15. Relació entre la despesa en educació sobre el PIB i el saldo fiscal (flux de benefici i flux monetari) amb les administracions públiques centrals sobre el PIB per comunitats autònomes (2013)

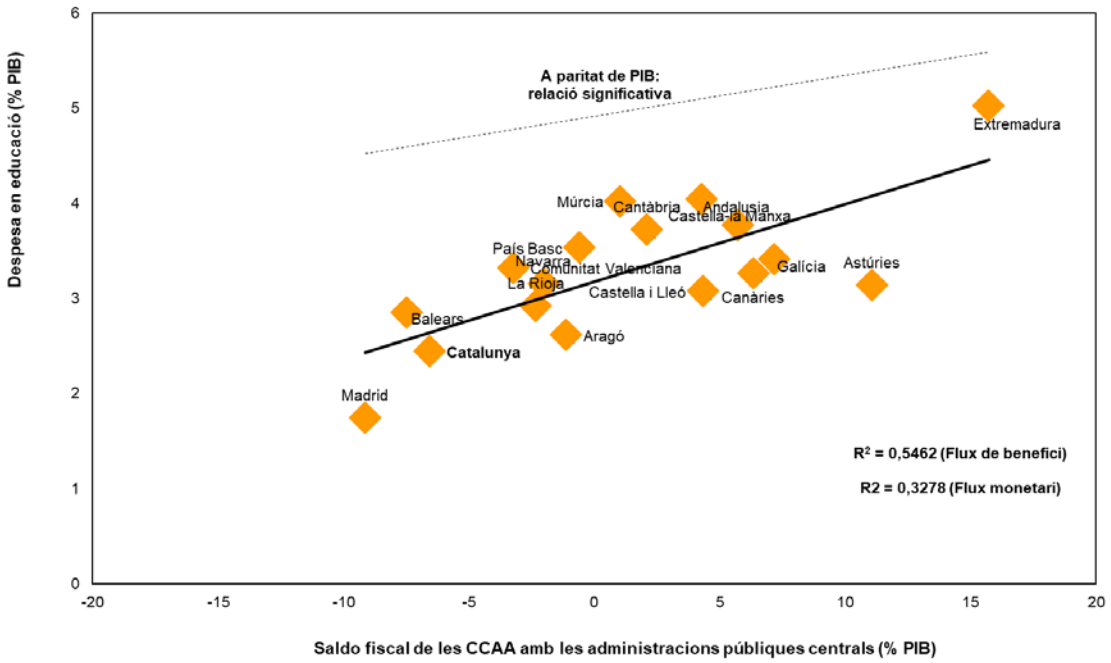

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i del Ministerio de Economía y Hacienda (2008). Las Balanzas Fiscales de las CCAA españolas con las administraciones públicas centrales 2005, publicat a Madrid el 15 de juliol de 2008.

En el període 2008-2013, la reducció de la inversió en educació no ha estat més gran, necessàriament, en aquelles comunitats autònomes amb una reducció del PIB més elevada durant els anys de crisi. Factors com ara el finançament de les comunitats autònomes, la situació de les seves finances públiques, el posicionament dels governs envers l'austeritat o la priorització pressupostària de l'educació han pogut tenir, presumiblement, més incidència a l'hora d'explicar la intensitat de la minoració de la inversió en educació. Així, per exemple, cal destacar l'associació existent entre intensitat de la reducció de la despesa unitària en educació i el nivell de dèficit de les comunitats autònomes: com més dèficit tenen, més restriccions pressupostàries en educació. Aquesta relació era especialment intensa amb el nivell de dèficit de l'any 2010, just abans de l'aplicació més determinada del principi d'estabilitat pressupostària (vegeu el gràfic 16).

Gràfic 16. Relació entre dèficit públic i variació de la despesa en educació per estudiant no universitari (a preus corrents) per comunitats autònomes (2008, 2013)

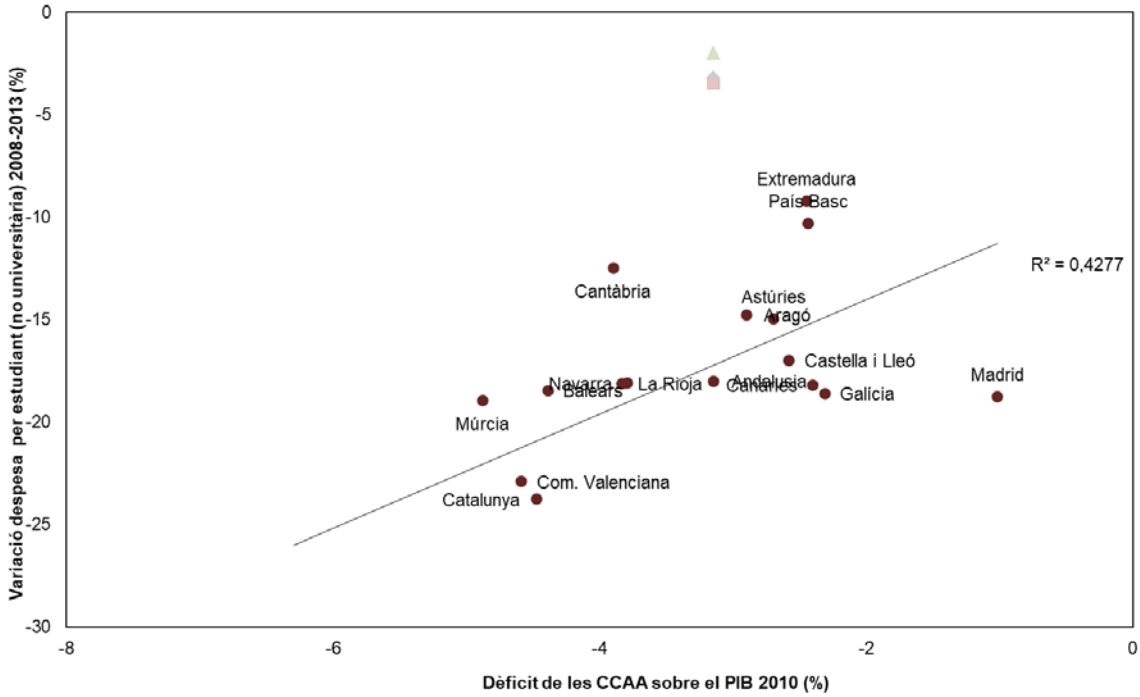

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Hisenda i Administracions públiques, el Ministeri d'Educació i l'Instituto Nacional de Estadística. Nota: Les dades de dèficit corresponen a la capacitat o necessitat de finançament, exclòs l'efecte de les liquidacions negatives definitives del sistema de finançament amb efecte sobre l'Objectiu d'Estabilitat Pressupostària (2010 i 2011) (Intervenció General de l'Administració de l'Estat).

Val a dir que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb un dèficit públic i un saldo fiscal més negatiu, i també amb una reducció de la despesa en educació per estudiant no universitari a preus corrents més gran (23,8%), només menys intensa que la de Castella-la Manxa, clarament per sobre de la mitjana espanyola (19,2%). Comunitats com Extremadura o el País Basc, entre d'altres factors, amb una situació financera més favorable, han aplicat reduccions de la despesa unitària del voltant del 10%, menys de la meitat que en el cas català (vegeu el gràfic 17).

Catalunya és una de les comunitats autònomes amb un dèficit públic i un saldo fiscal més negatiu, i també amb una reducció de la despesa en educació per estudiant no universitari a preus corrents més gran (23,8%)

Gràfic 17. Variació de la despesa en educació per estudiant no universitari (a preus corrents) per comunitats autònomes (2008, 2013)

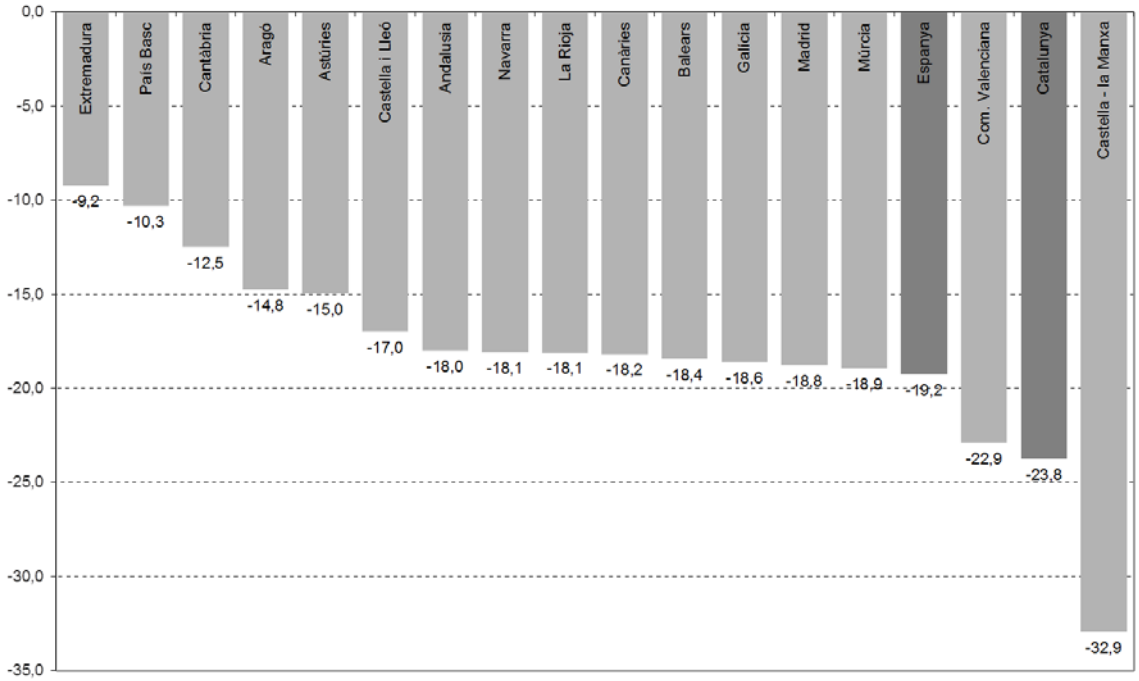

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Instituto Nacional de Estadística.

Alguns dels àmbits més afectats per aquesta reducció de la despesa pública en educació han estat el professorat (i el seu impacte sobre les ràtios), la inversió en centres i l'educació infantil. En el període 2009-2014, segons dades de l'Estadística del Gasto público en Educación del Ministeri d'Educació, a Catalunya la reducció de despesa de personal (capítol 1) ha estat de 638,6 milions d'euros, un 47,0% de la reducció total en aquest període. És molt evident l'efecte que aquestes polítiques han tingut igualment sobre les ràtios d'alumnes per professor: l'estancament de l'evolució del nombre de professorat i l'increment del nombre d'alumnat ha provocat que, del curs 2008/2009 al curs 2014/2015, la ràtio d'alumnat per professor no hagi deixat de créixer, de l'11,0 al 12,5 (vegeu el gràfic 18 i la taula 7). Amb tot i això, la dotació del professorat als centres escolars va tornar a augmentar en prop de 2.000 professors als ensenyaments de règim general el curs 2015/2016. Després de l'acord assolit entre Departament d'Ensenyament i sindicats, els pressupostos de l'any 2017 contemplen la previsió d'incrementar prop de 5.500 docents més per al conjunt del sistema, així com també la recuperació de l'horari lectiu dels professors existent abans del període de restriccions pressupostàries (23 hores a primària i 18 hores a secundària).

Taula 7. Evolució del nombre de professorat i alumnat per titularitat de centre als ensenyaments de règim general. Catalunya, 2000-2017

Professorat	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017 (p)
Total	81.410	82.360	84.844	87.863	90.296	97.928	102.922	108.760	107.263	108.825	109.439	106.988	106.274	106.533	108.485	108.756
Públic	49.305	50.096	52.194	54.566	56.618	63.659	68.258	72.486	71.732	73.196	73.550	70.545	71.093	70.990	72.460	72.217
Privat	32.105	32.264	32.650	33.297	33.678	34.269	34.664	36.274	35.531	35.629	35.889	36.443	35.181	35.543	36.025	36.539
Alumnat	**2001-2002**	**2002-2003**	**2003-2004**	**2004-2005**	**2005-2006**	**2006-2007**	**2007-2008**	**2008-2009**	**2009-2010**	**2010-2011**	**2011-2012**	**2012-2013**	**2013-2014**	**2014-2015**	**2015-2016**	**2016-2017 (p)**
Total	1.000.044	1.018.214	1.041.260	1.061.640	1.081.751	1.112.151	1.161.532	1.201.018	1.231.778	1.261.346	1.295.318	1.307.724	1.311.844	1.319.583	1.331.508	1.359.644
Públic	579.144	596.933	619.757	640.581	658.632	685.594	721.169	756.610	788.383	818.883	851.332	864.350	866.596	870.172	876.443	893.488
Privat	420.900	421.281	421.503	421.059	423.119	426.557	440.363	444.408	443.395	442.463	443.986	443.374	445.248	449.411	455.065	466.156

Font: Ministeri d'Educació.

Gràfic 18. Evolució de la ràtio d'alumnat per professor d'ensenyaments de règim general i del nombre d'alumnat i professorat a Catalunya, 2000-2001 a 2016-2017

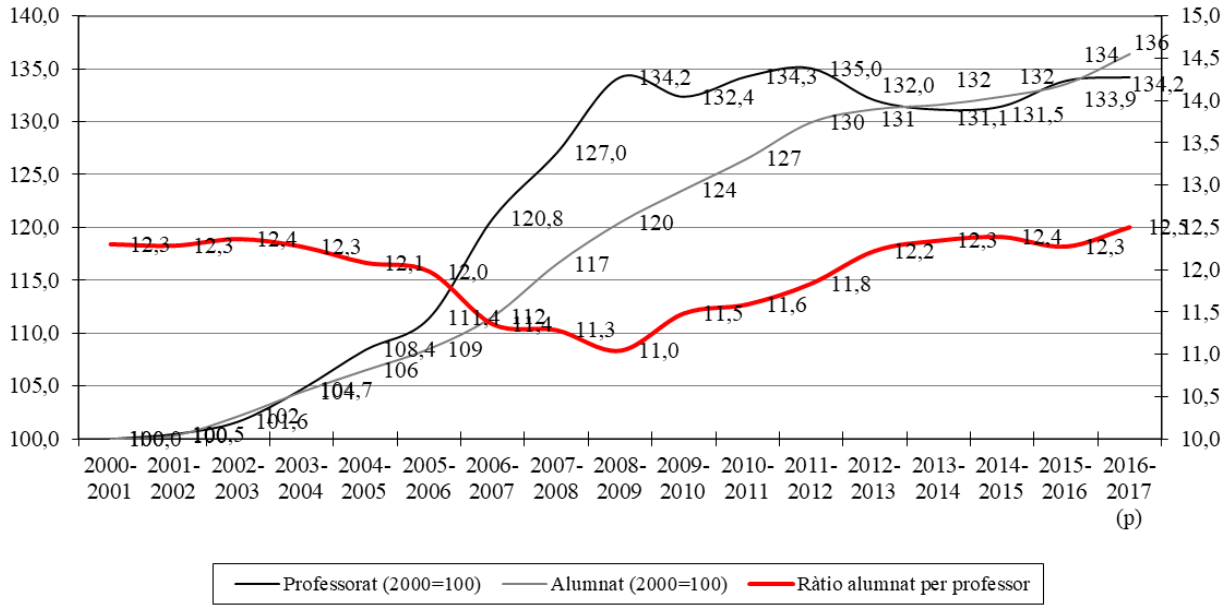

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació.

Algunes polítiques específiques, que també havien estat objecte de restricció pressupostària, i que s'havien vist perjudicades en el seu desenvolupament, també han iniciat un procés de canvi de tendència. És el cas, per exemple, de les beques de menjador escolar a partir del curs 2013/2014, amb un increment progressiu des d'aleshores dels 32,7 milions d'euros als 69 milions aproximadament el curs 2016/2017. Amb tot i això, **continuen existint dèficits estructurals en les polítiques de beques**. Des d'una perspectiva comparada, convé posar de manifest que la inversió en beques a Catalunya, tant als ensenyaments no universitaris com als universitaris, presenta nivells de cobertura i nivells de despesa per estudiant molt inferiors a la mitjana espanyola. El pes de la despesa en beques sobre el conjunt de la despesa en educació és més baix a Catalunya (1,3% en els ensenyaments no universitaris i 10,9% als ensenyaments universitaris) que al conjunt de l'Estat (2,1% i 13,0%, respectivament). Aquests dèficits s'expliquen, en part, pels majors nivells de riquesa a Catalunya (que penalitzen la població escolar catalana a l'hora d'accedir a les beques regulades pel Ministeri d'Educació, per exemple), però també per la debilitat de les polítiques de beques promogudes per la mateixa Administració catalana (vegeu el gràfic 19).

Les beques de menjador escolar han rebut un increment progressiu de 32,7 milions d'euros a 69 milions. Tot i això, continuen existint dèficits estructurals en les polítiques de beques

Gràfic 19. Despesa en beques en percentatge de la despesa pública total en educació per països europeus (2013)

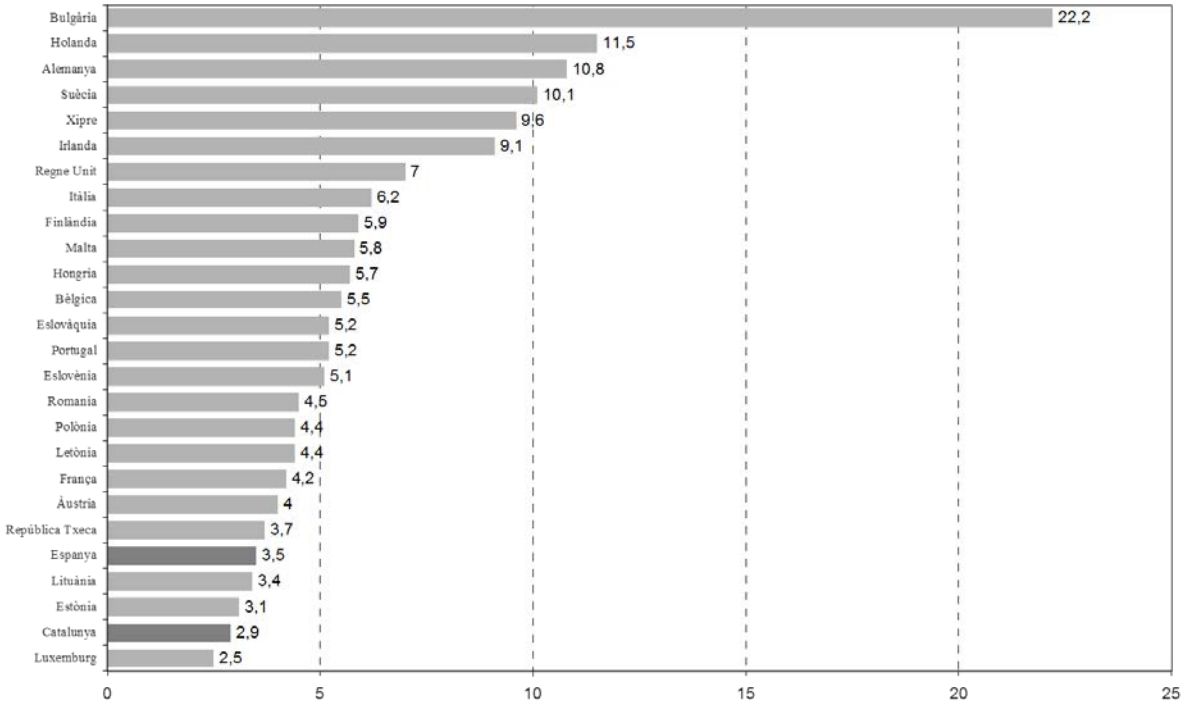

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat, del Ministeri d'Educació i de l'Instituto Nacional de Estadística. Nota: Eurostat no aporta dades regionals. La dada de Catalunya correspon a la dada que aporta el Ministeri d'Educació per comunitats autònomes per al curs 2013/2014.

- ***La despesa privada en educació va augmentar especialment fins l'any 2014, en un context de creixent desigualtat i de reducció de la despesa pública. A partir de 2015, coincidint amb l'increment de la inversió pública, la despesa privada en educació ha tendit a estabilitzar-se.***

La reducció de la despesa pública en educació contrasta amb el comportament de la despesa privada en ensenyament, a causa, en part, a l'increment del copagament d'alguns serveis educatius, en bona part per suplir l'aplicació de retallades del finançament públic que rebien abans de la crisi econòmica. És paradigmàtic l'increment dels costos d'accés a l'educació infantil de primer cicle, als cicles formatius de grau mitjà o als estudis universitaris. A tall d'exemple, l'IPC en ensenyament s'ha incrementat per sobre de la resta de factors (vegeu el gràfic 20).

El pes de la despesa en beques sobre el conjunt de la despesa en educació és més baix a Catalunya que al conjunt de l'Estat.

Aquests dèficits s'expliquen pels majors nivells de riquesa a Catalunya que penalitzen la població escolar catalana a l'hora d'accedir a les beques regulades pel Ministeri d'Educació, però també per la debilitat de les polítiques de beques promogudes per la mateixa Administració catalana.

Gràfic 20. Evolució de l'Índex de Preus de Consum (IPC) per àmbits a Catalunya, 2007-2016

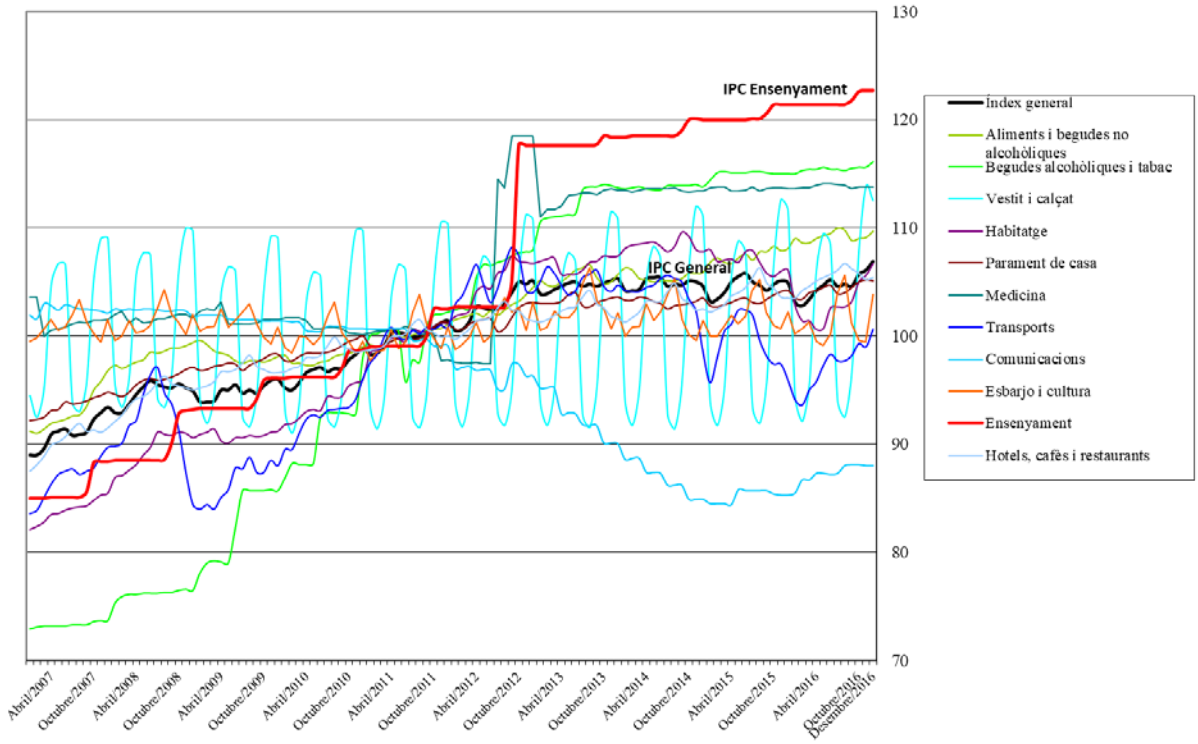

Font: Elaboració a partir de dades de l'Idescat.
Nota: IPC Base 2011=100.

La reducció de la despesa pública en educació contrasta amb el comportament de la despesa privada en ensenyament, a causa, en part, a l'increment del copagament d'alguns serveis educatius

Això pot explicar perquè, **malgrat en el període 2008-2016, la despesa mitjana de les llars s'ha reduït a Catalunya un 12%, la despesa de les llars en ensenyament ha crescut en un 25,3%, en 112,5 euros**. Això significa que les llars destinen a ensenyament una part més important de la seva despesa total: d'un 1,29% l'any 2008 al 1,83% l'any 2016 (vegeu la taula 8). Cal destacar que a Catalunya la despesa de les llars en ensenyament és elevada, si es compara amb la resta de comunitats autònomes. De fet, és la segona comunitat autònoma amb una despesa de les llars en ensenyament més elevada, només per darrere de Madrid, i la tercera si prenem com a referència la despesa privada per estudiant, només per darrere de Madrid i el País Basc. Les llars catalanes destinen l'any 2015 168,6 euros més en ensenyament i 323,6 euros més per estudiant que les llars espanyoles. El PIB per càpita, el pes del sector concertat o la despesa pública en educació són alguns dels factors més determinants per comprendre

Cal destacar que a Catalunya la despesa de les llars en ensenyament és elevada. És la segona comunitat autònoma amb una despesa de les llars en ensenyament més elevada a l'Estat , només per darrere de Madrid.

les diferències entre comunitats en la despesa privada en ensenyament (factors que expliquen el 79%, el 54% i el 35,8%, respectivament, de les diferències entre comunitats), i també que Catalunya sigui una de les comunitats amb una despesa privada en ensenyament més elevada (vegeu el gràfic 21).

Taula 8. Evolució dels indicadors de despesa de les llars en ensenyament. Catalunya i Espanya, 2000-2016

Percentatge de despesa en ensenyament	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Catalunya	1,60	1,43	1,59	1,44	1,33	1,24	1,28	1,15	1,29	1,35	1,38	1,40	1,52	1,72	1,86	1,82	1,83
Espanya	1,23	1,15	1,15	1,13	1,06	1,02	0,92	0,91	0,93	0,94	1,04	1,06	1,18	1,33	1,37	1,39	1,42
Despesa mitjana per llar en ensenyament	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Catalunya	342,76	316,46	350,27	330,81	324,24	313,73	423,59	390,02	445,36	449,78	434,51	439,1	454,18	504,61	553,68	548,81	557,84
Espanya	244,85	240,68	245,41	249,69	248,58	256,61	276,85	288,75	295,15	284,29	304,73	309,36	332,05	360,64	369,15	380,22	399,05
Despesa en ensenyament de les llars per estudiant (univ. i no univ.)	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Catalunya	612,4	587,3	675,6	643,0	633,8	630,1	890,0	823,8	932,8	924,4	880,6	877,8	893,4	989,1	1.081,8	1.069,4	...
Espanya	374,3	384,2	406,4	424,1	430,2	455,2	532,2	564,3	596,4	569,4	605,2	608,3	648,2	702,8	719,8	745,7	...

Font: Elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística (Encuesta de Presupuestos Familiares). Nota: L'any 2006 es produeix un canvi de sèrie, de l'Enquesta Continua de Pressupostos Familiars i l'Enquesta de Pressupostos Familiars amb base 2006.

Gràfic 21. Relació entre la despesa en ensenyament de les llars per estudiant (univ. i no univ.) i el PIB per càpita, per comunitats autònomes, 2008, 2015

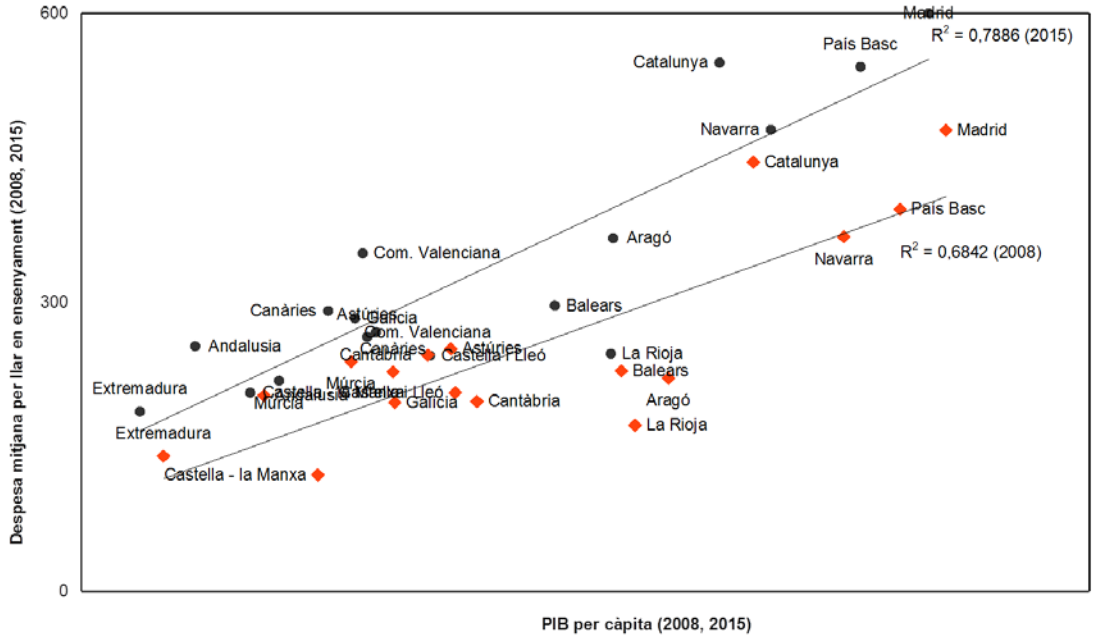

Font: Elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

- ***La reducció de la inversió en innovació i cultura durant els anys de crisi econòmica s'ha començat a revertir a partir de l'any 2014.***

La innovació i la cultura posen en valor la inversió en formació de la població, i fan que el seu retorn sigui més elevat, al mateix temps que la població més formada participa i promou més dels processos d'innovació i consumeix més cultura. La crisi econòmica, però, ha debilitat aquestes condicions que, amb caràcter general, acostumen a fomentar la inversió en educació de la població. L'inici de la recuperació econòmica, però, està començant a revertir aquesta tendència negativa.

La despesa en R+D sobre el PIB ha tendit a decréixer en el període 2009-2014, de l'1,63% de l'any 2009 al 1,49% del 2014, i també la despesa en R+D per habitant en el període 2008-2014, de 449,5 euros el 2008 a 396,1 euros l'any 2014, un 11,9%. **L'any 2015, però, és el primer d'ençà de l'inici de la crisi econòmica que torna a incrementar-se la despesa en R+D sobre el PIB (vegeu el gràfic 22)**.

Gràfic 22. Evolució d'indicadors sobre la despesa en R+D per àmbit territorial. UE-28, Espanya i Catalunya, 2000-2015

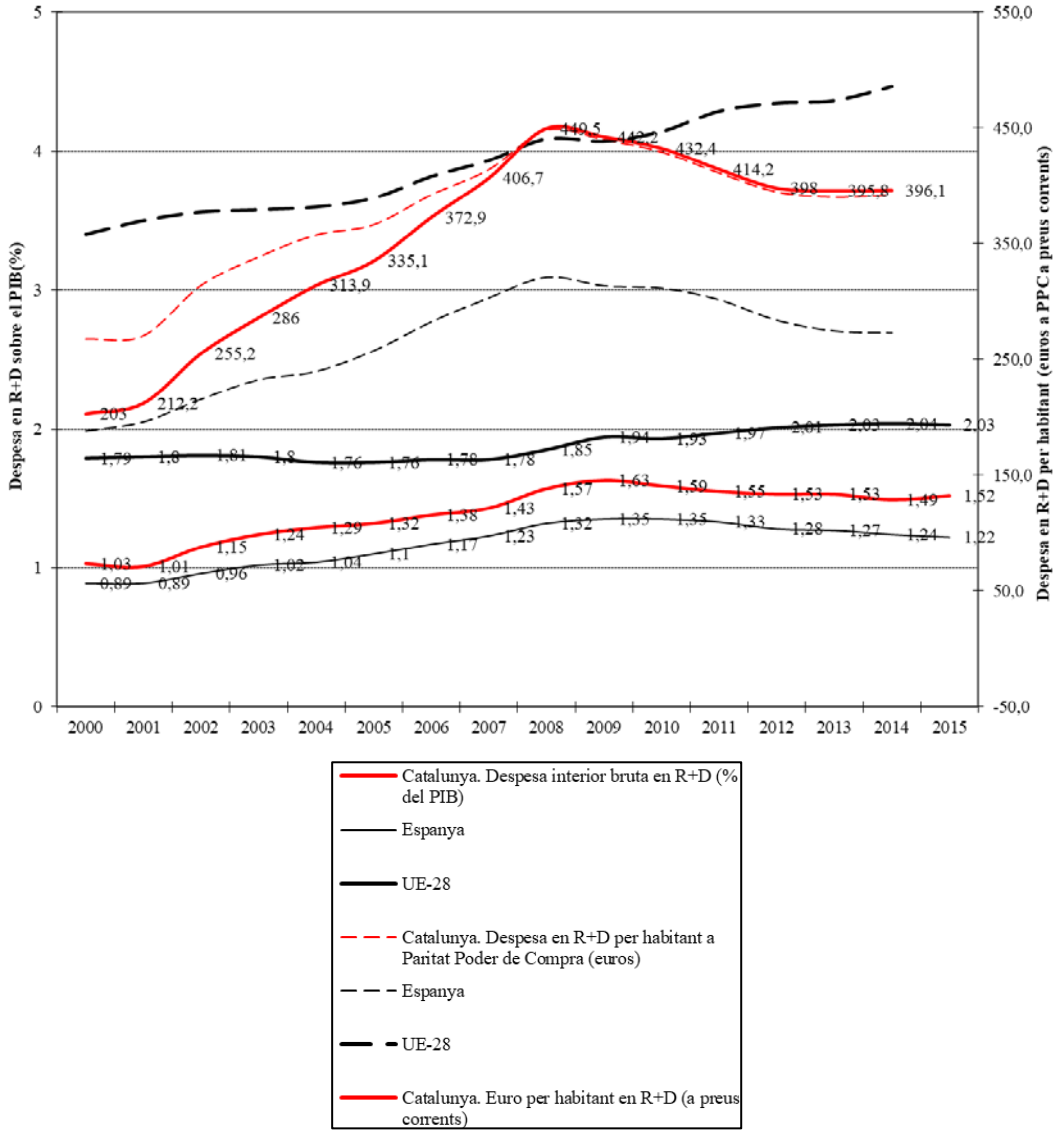

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

De la mateixa manera, la despesa pública i privada en cultura també s'ha reduït durant la crisi econòmica. Durant el període 2007-2013, la despesa de les llars en cultura (oci, espectacles i cultura) ha presentat una evolució negativa, amb una reducció de 319,9 euros anuals per persona, un 31,9% menys, i la despesa pública en cultura per habitant (Generalitat de Catalunya), en 22 euros, un 40,5% menys. A partir de l'any 2013, però, es capgira novament la tendència (vegeu el gràfic 23).

Gràfic 23. Evolució de la despesa de les llars per persona en oci, espectacles i cultura i de la taxa d'atur, a Catalunya (2015)

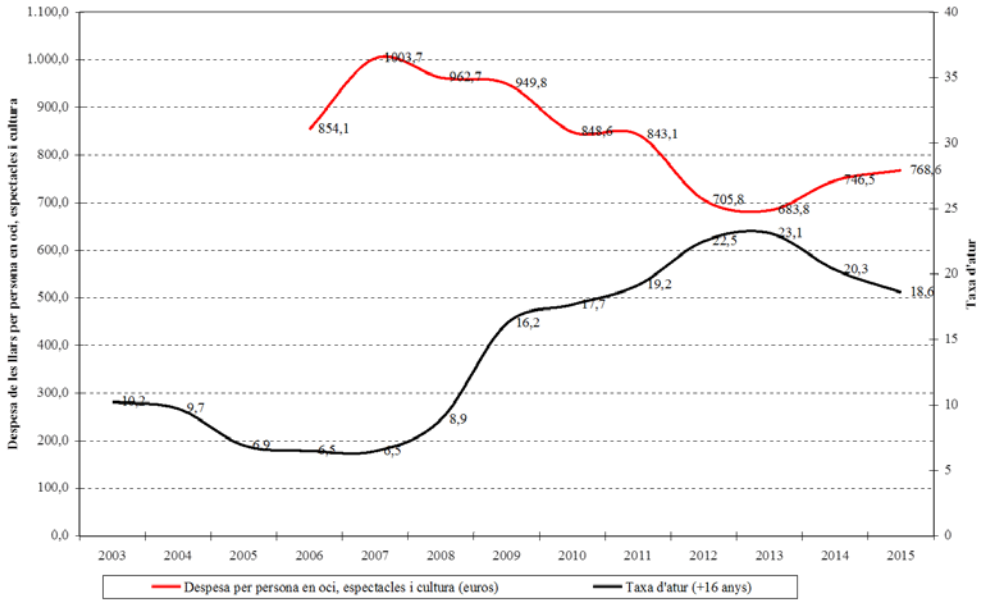

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i de l'Enquesta de població activa, de l'Institut Nacional d'Estadística.

1.4. ELS EFECTES MÉS PROFUNDS DE LA CRISI, EN MATÈRIA D'EQUITAT EN PARTICULAR, PODEN SEGUIR LATENTS I NO MANIFESTAR-SE FINS MÉS ENDAVANT.

La bretxa de la pobresa s'ha incrementat en els darrers anys, així com també ho ha fet la proporció de població que es troba en situació de privació

Es podria dir que *és massa d'hora per a percebre cap efecte significatiu de la crisi sobre els resultats*; en realitat, caldria esperar a què les primeres generacions nascudes durant la crisi, i de les quals les condicions d'educabilitat han empitjorat, completessin tota l'escolaritat obligatòria per a mesurar-ne els efectes. Això voldria dir esperar fins a l'any 2024, suposant que les condicions no milloressin en aquests anys, cosa que és difícil que no es produeixi. Evidentment, seria també tardanament que es notarien els efectes acumulats de la desinversió en educació produïda durant el període de la crisi i com a resultat de les polítiques d'ajustament pressupostari. Cal considerar igualment que la crisi econòmica ha generat un empobriment de bona part de la població, però també un empitjorament de les condicions materials i socials de la població que es troba en risc de pobresa, un increment de la intensitat de la pobresa. Tal com s'ha exposat anteriorment, la bretxa de la pobresa s'ha incrementat en els darrers anys, així com també ho ha fet la proporció de població que es troba en situació de privació material severa. Mentre l'empobriment afecta a una majoria de la societat, la població que pateix amb més severitat la pobresa representa una part significativa, però més reduïda. Segons dades de 2015 de l'Enquesta de Condicions de Vida, la població de menys de 16 anys que es troba en aquesta situació és l'11,1%. És

plausible pensar que aquest impacte social de la crisi a dues intensitats també genera un impacte diferenciat en el comportament educatiu dels infants. Les dades, per ara, ens assenyalen que el sistema educatiu ha sabut absorbir, com a mínim fins a l'actualitat, i amb caràcter general, l'impacte social de la crisi econòmica en les condicions de vida de l'alumnat. Això explicaria la millora global dels indicadors de resultats educatius, malgrat la crisi econòmica. Les dades, però, no ens permeten analitzar de manera més acurada l'impacte real de la crisi entre la població infantil que l'ha patit de manera més dramàtica. El pes demogràfic relativament reduït d'aquesta població podria fer que, en cas que aquest impacte sobre els resultats existís, no es detectés en els valors agregats. En aquest sentit, no és incompatible pensar que aquesta millora global dels resultats del sistema educatiu s'estigui produint al mateix temps que l'alumnat en situació de pobresa extrema n'estigui patint efectes negatius sobre les seves trajectòries escolars. Més enllà dels impactes amb caràcter general, els professionals de l'ensenyament han denunciat com la crisi econòmica ha perjudicat les trajectòries escolars d'infants en situació de pobresa.

- ***Continua havent un dèficit d'equitat important al sistema educatiu: els infants socialment menys afavorits accedeixen més tard al sistema educatiu i l'abandonen abans, i al llarg de la seva escolaritat obtenen de mitjana pitjors resultats.***

A l'educació infantil de primer cicle existeixen 41,4 punts percentuals de diferència entre les taxes d'escolarització dels infants de 0 a 2 anys en funció del nivell d'instrucció de la mare (sense estudis-estudis superiors, segons dades censals de 2011). L'escolarització dels infants estrangers és 4 vegades més baixa en aquesta etapa que l'escolarització dels infants en el seu conjunt (segons dades del curs 2014/2015). Aquestes desigualtats es mantenen al llarg de l'escolaritat obligatòria, amb resultats desiguals en funció de l'estatus socioeconòmic en les proves de competències bàsiques, a les proves PISA o en les nivells de graduació en ESO, per exemple (vegeu el gràfic 24). Les trajectòries escolars més enllà de l'escolarització obligatòria també estan fortament condicionades per l'origen social: les diferències en les taxes d'escolarització dels joves de 15 a 19 anys, per exemple, són de 34,7 punts percentuals en funció del nivell d'instrucció de la mare (sense estudis-estudis superiors, segons dades censals de 2011).

Dèficit d'equitat: els infants socialment menys afavorits accedeixen més tard al sistema educatiu i l'abandonen abans, i al llarg de la seva escolaritat obtenen de mitjana pitjors resultats

Gràfic 24. Puntuacions en les competències científica, lectora i matemàtica a les proves PISA 2015 en funció de l'estatus socioeconòmic de l'alumnat (ESCS) a Catalunya (2015)

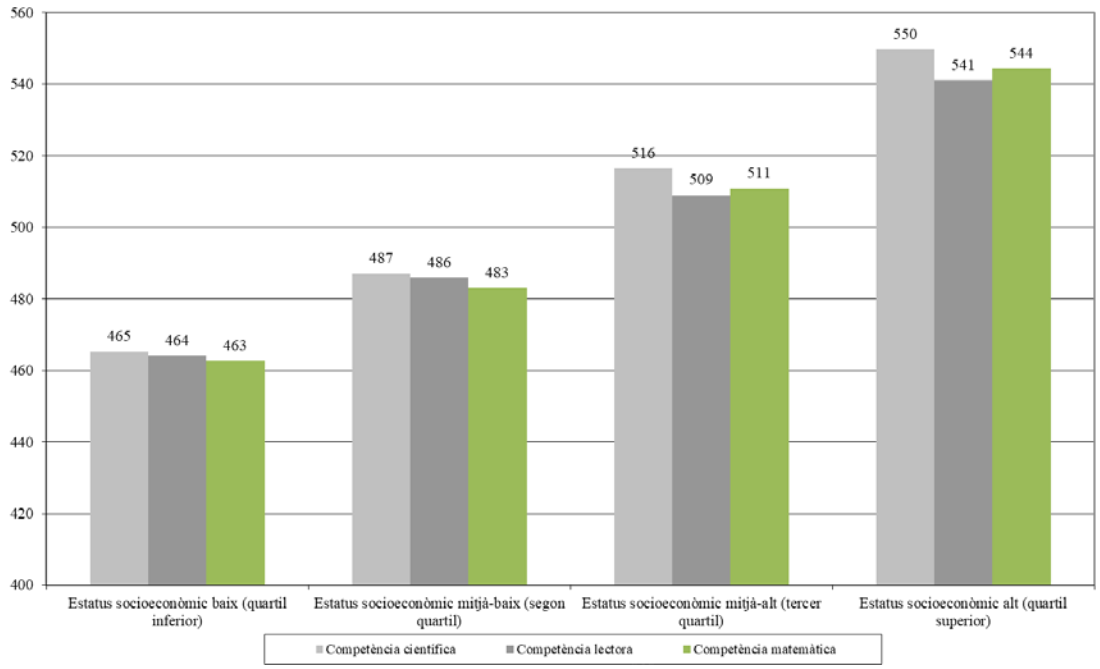

Font: OCDE PISA 2015.

Les proves PISA de l'any 2015 constaten que Catalunya, si bé se situa en una bona posició comparada entre els països de l'OCDE, és la tercera comunitat autònoma, darrera d'Astúries i Múrcia, amb un impacte més gran del nivell socioeconòmic (ESCS) sobre els resultats: cada punt d'ESCS suposa un increment de 29 punts a les proves de competència científica, mentre que en el cas d'Espanya és de 27 punts, i en el cas de la mitjana de l'OCDE, de 39 punts.

Catalunya, si bé se situa en una bona posició comparada entre els països de l'OCDE, és la tercera comunitat autònoma, darrera d'Astúries i Múrcia, amb un impacte més gran del nivell socioeconòmic (ESCS) sobre els resultats

Un altre factor de desigualtat important és la segregació escolar, no només perquè afecta negativament la cohesió social del sistema i les oportunitats educatives dels alumnes sinó també perquè n'afecta el seu rendiment. En els darrers quinze anys els nivells de segregació escolar a Catalunya han estat força estancats. En el cas de la segregació escolar de l'alumnat estranger, les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament denoten una tímida millora en els darrers anys (a primària, per exemple, del 51% d'alumnat estranger que hauria de canviar hipotèticament de centre per garantir una escolarització plenament equilibrada del curs 2001/2002 al 47% del curs 2014/2015, d'acord amb l'índex de

Un factor de desigualtat important és la segregació escolar, no només perquè afecta negativament la cohesió social del sistema i les oportunitats educatives dels alumnes sinó també perquè n'afecta el seu rendiment.

dissimilitud). En el cas de la segregació de l'alumnat en funció de l'estatus socioeconòmic, l'anàlisi de les dades que ens ofereix la mostra de l'estudi PISA sobre les característiques socioeconòmiques de l'alumnat de 15 anys conclou que aquesta hauria augmentat, també de manera tímida, tant pel que fa a l'alumnat d'estatus socioeconòmic baix com pel que fa a l'alumnat d'estatus socioeconòmic alt.

Les dades de PISA 2015 també evidencien que els països amb sistemes educatius menys segregats tendeixen a obtenir millors resultats en les proves de competències que els països amb sistemes educatius més segregats. Les diferències en els resultats en ciències s'expliquen en un 21,9% per les diferències en els nivells de segregació escolar (vegeu el gràfic 25).

Gràfic 25. Relació entre les puntuacions a les proves PISA (eficàcia) i els nivells de segregació social (equitat) als centres de secundària (2015)

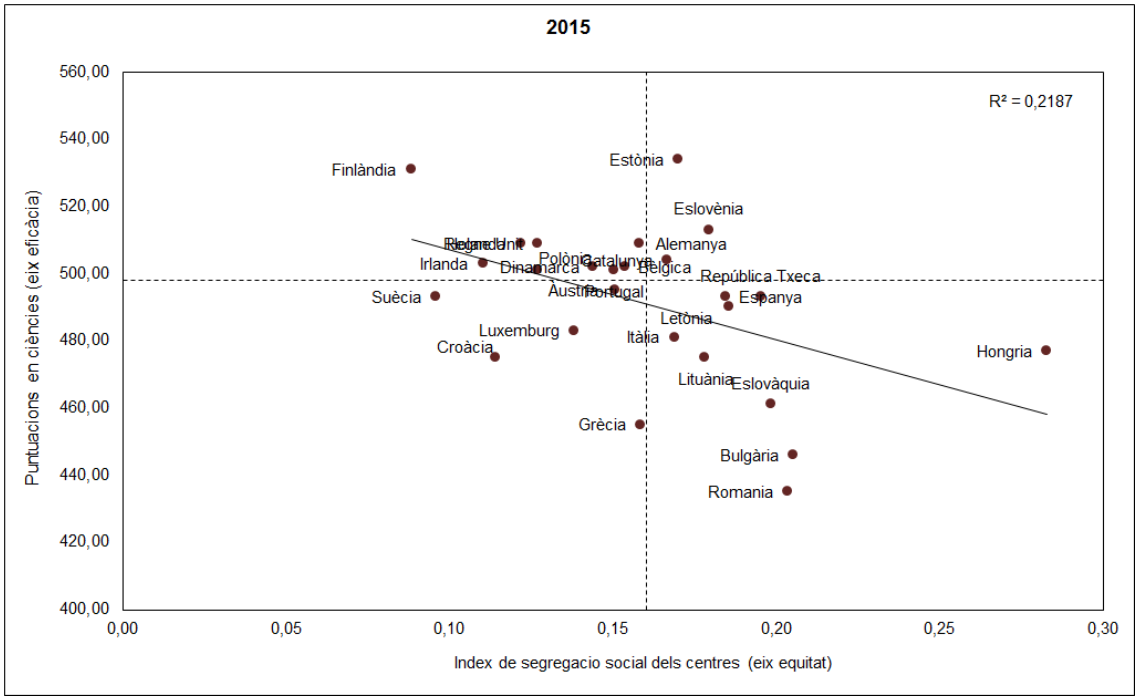

Font: Elaboració pròpia a partir de la base de dades OCDE-PISA.

L'anàlisi de l'impacte de la concentració d'alumnat estranger en els centres en els resultats de les proves de competències bàsiques de 2016 evidencia que la presència d'aquest alumnat condiciona els resultats dels centres, d'acord amb la relació existent entre composició social i resultats (un augment del 35% de la presència d'alumnat estranger a un centre suposa una minoració de 2,4 punts a les proves de llengua catalana i de 3,4 a les proves de matemàtiques), però també que existeix un llistó de concentració d'alumnat estranger a partir del qual aquesta concentració esdevé perjudicial pel rendiment del centre (en els centres d'alta complexitat, on es produeix especialment aquest impacte, en el cas de les proves de Català, aquest percentatge de concentració és del 36-37% aproximadament, mentre que en el cas de les proves de Matemàtiques se situa en el 40-41% d'alumnat de nacionalitat estrangera) (vegeu la taula 9 i el gràfic 26).

Taula 9. Variació de les puntuacions – efectes marginals – en català i matemàtiques segons la presència d'alumnat estranger, condicionada pel nivell de complexitat del centre, curs 2015-2016

		Presència d'alumnat estranger					
		Proves de català			Proves de matemàtiques		
		Augment del 15%	Augment del 25%	Augment del 35%	Augment del 15%	Augment del 25%	Augment del 35%
Tots els centres	Brut	-0.72	-1.19	-2.39	-1.02	-1.70	-3.40
	Controls [1]	-0.15	-0.25	-0.49	-0.13	-0.22	-0.44
Centres amb complexitat alta	Brut	-0.97	-1.62	-3.24	-0.87	-1.44	-2.88
	Controls [2]	-0.24	-0.40	-0.81	-0.11	-0.18	-0.35
Centres amb complexitat mitjana	Brut	-0.39	-0.64	-1.29	-0.40	-0.67	-1.33
	Controls [2]	0.02	0.04	0.07	0.07	0.12	0.24
Centres amb complexitat baixa	Brut	-0.28	-0.46	-0.93	-0.44	-0.74	-1.47
	Controls [2]	-0.07	-0.11	-0.22	-0.16	-0.27	-0.53

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament (competències).
Nota: Cada fila x onada és un model de regressió no linear (nonlinear least-squares estimation). En les caselles es mostren els efectes marginals relatius a l'augment percentual de la presència d'alumnat estranger. Errors estàndard clusteritzats a nivell de centre. [1] Control de la titularitat dels centres, dels nivells de complexitat i dels estudiants repetidors [2] Control de la titularitat dels centres i dels estudiants repetidors.

Gràfic 26. Puntuacions en català i matemàtiques i segregació de l'alumnat estranger en centres d'alta complexitat, curs 2015-2016

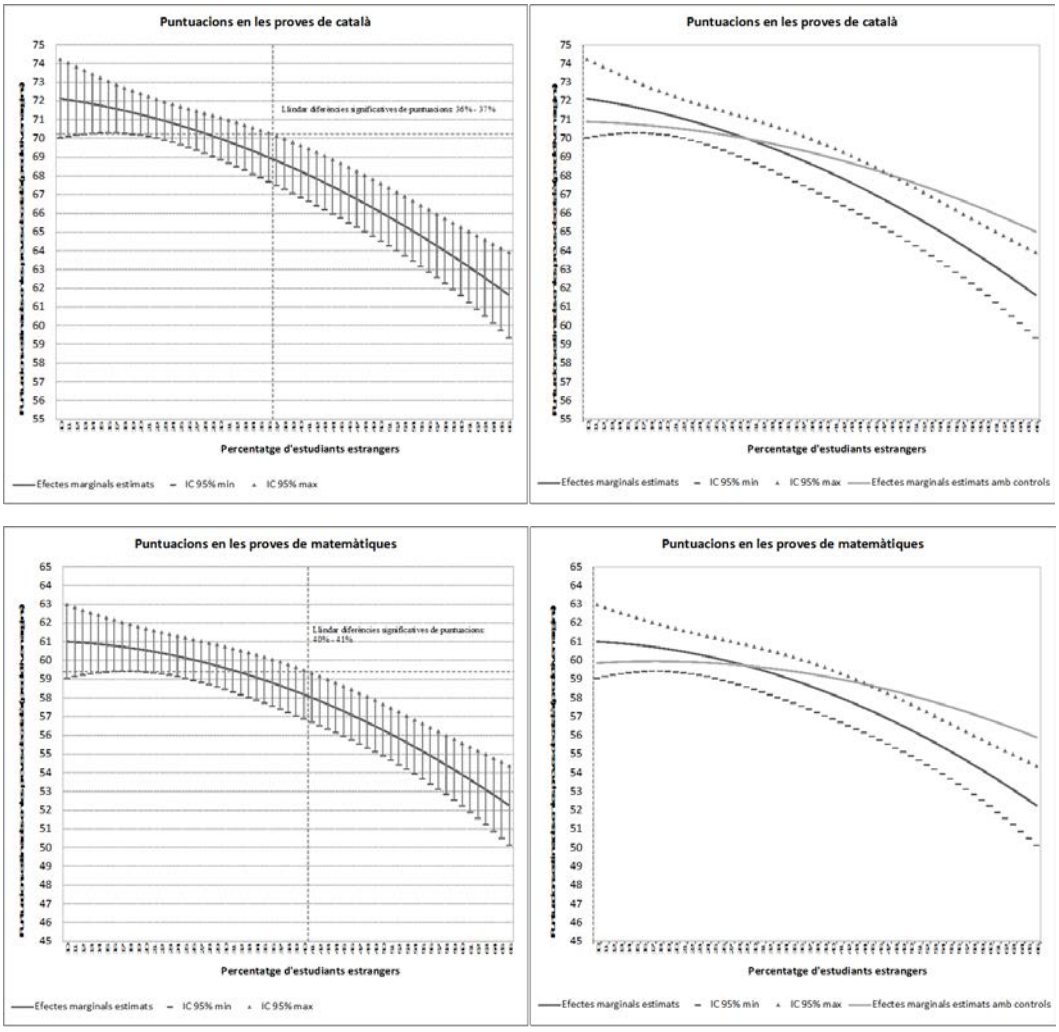

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament (proves de competències)
Nota: Els valors corresponen als efectes marginals calculats a partir de models de regressió multinivell amb les puntuacions com a funció del percentatge d'estudiants estrangers i del percentatge d'estudiants estrangers al quadrat (relació quadràtica), amb i sense controls de factors observats. Els controls considerats són en l'àmbit de centre (titularitat i situació del centre) i en l'àmbit individual (país de procedència de l'alumnat estranger segons el nivell de riquesa, repetidor...). Errors estàndard clusteritzats per centre.

- ***No hi ha una evidència prou sòlida encara per afirmar que la crisi econòmica ha accentuat les desigualtats en els nivells d'aprenentatges, ans al contrari: els alumnes socialment menys afavorits han millorat els aprenentatges per sobre de la mitjana.***

L'examen de les dades de les diferents onades de PISA evidencia que existeix una tendència creixent pel que fa a la incidència de l'estatus socioeconòmic en els resultats en les tres competències avaluades, tant si es valora en funció de la variància en les puntuacions explicada per l'estatus socioeconòmic (ESCS) com, sobretot, en funció de la variació de puntuació per l'increment d'una unitat d'ESCS. Així, per exemple, en el cas de la competència científica, l'any 2003 l'ESCS explicava

el 8,8% de la variància en les puntuacions, i per cada unitat d'ESCS s'incrementaven 18,2 punts, mentre que l'any 2015 aquests valors s'incrementaven fins al 13,6% i els 29,0 punts, respectivament (vegeu el gràfic 27).

Gràfic 27. Evolució del percentatge de variància en les puntuacions dels alumnes a les proves PISA explicada per l'estatus socioeconòmic (ESCS) i diferència de puntuació per cada increment d'una unitat d'ESCS a Catalunya (2003-2015)
Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.

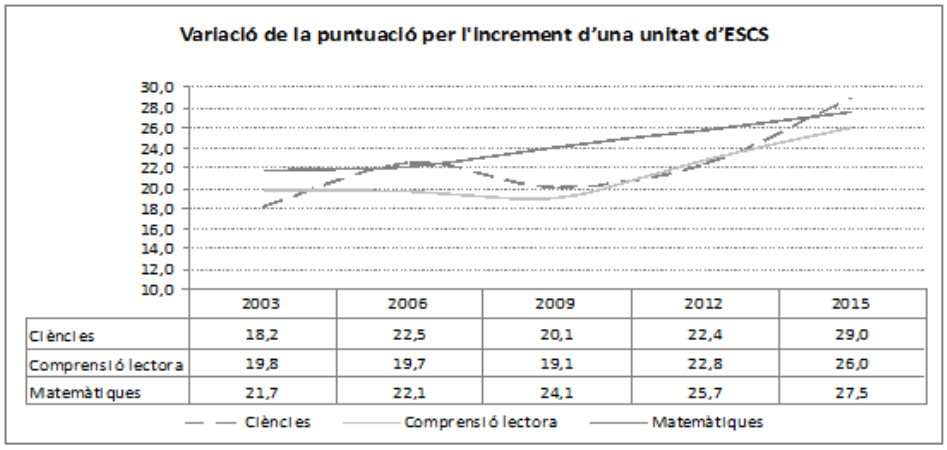

	2003	2006	2009	2012	2015
Ciències	18,2	22,5	20,1	22,4	29,0
Comprensió lectora	19,8	19,7	19,1	22,8	26,0
Matemàtiques	21,7	22,1	24,1	25,7	27,5

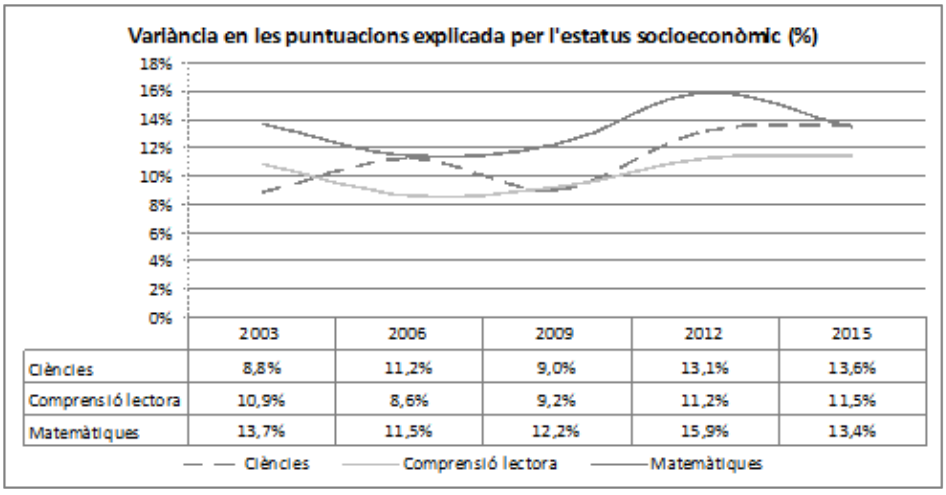

	2003	2006	2009	2012	2015
Ciències	8,8%	11,2%	9,0%	13,1%	13,6%
Comprensió lectora	10,9%	8,6%	9,2%	11,2%	11,5%
Matemàtiques	13,7%	11,5%	12,2%	15,9%	13,4%

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE. Nota: per tal d'analitzar tendències s'ha utilitzat l'index ESCS proporcionat per l'OCDE, recalculat per a les onades compreses entre el 2003 i el 2012 en base a l'onada PISA 2015. Això fa que els resultats relatius a la diferència de puntuacions quan s'incrementa d'una unitat l'index ESCS varïin respecte els resultats publicats en els informes oficials de l'OCDE relatius a cada onada. S'ha calculat replicant els pesos i utilitzant tots els valors plausibles de les competències analitzades.

Val a dir, però, que, pel que fa estrictament als nivells d'aprenentatges, no es pot afirmar taxativament, com a mínim encara, que la crisi econòmica hagi generat ja un impacte estructural sobre l'increment de les desigualtat en els resultats (en termes globals), per bé que els experts també assenyalen que aquest impacte acostuma a ser més diferit en el temps. De fet, **les puntuacions de l'alumnat amb ESCS baix mantenen una tendència positiva en les diferents edicions de les proves PISA en les tres competències avaluades, i les diferències de puntuacions entre l'alumnat amb ESCS baix i alt s'han mantingut estables al llarg del temps. En canvi, les diferències de puntuacions entre l'alumnat amb ESCS mitjà i alt sí que**

s'incrementen, específicament perquè l'alumnat amb ESCS mitjà és el que, des d'una perspectiva evolutiva, presenta un comportament més negatiu (vegeu la taula 10 i el gràfic 28).

Taula 10. Evolució de les puntuacions a les proves PISA en funció de l'estatus socioeconòmic (ESCS) a Catalunya (2003-2015)

Competència científica	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS baix (<percentil 33)	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS mitjà	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS alt (>percentil 66)	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS baix i alt	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS mitjà i alt
2003	464	499	510	46	10
2006	451	481	501	51	20
2009	459	491	514	55	22
2012	455	480	504	50	24
2015	465	487	516	51	29
Variació 2003-2015	+1	-12	+7	+5	+19
Comprensió lectora	**Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS baix (<percentil 33)**	**Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS mitjà**	**Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS alt (>percentil 66)**	**Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS baix i alt**	**Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS mitjà i alt**
2003	441	480	493	52	13
2006	439	475	484	46	10
2009	464	491	508	45	18
2012	463	489	512	49	23
2015	464	486	509	45	23
Variació 2003-2015	+23	6	+16	-7	+10
Competència matemàtica	**Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS baix (<percentil 33)**	**Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS mitjà**	**Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS alt (>percentil 66)**	**Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS baix i alt**	**Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS mitjà i alt**
2003	451	488	503	53	15
2006	449	476	496	46	19
2009	454	487	504	50	17
2012	450	479	505	55	27
2015	463	483	511	48	28
Variació 2003-2015	+12	-5	+7	-5	+12

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.
Nota: per tal d'analitzar tendències s'ha utilitzat l'index ESCS proporcionat per l'OCDE, recalculat per a les onades compreses entre el 2003 i el 2012 en base a l'onada PISA 2015. S'ha calculat replicant els pesos i utilitzant tots els valors plausibles de les competències analitzades.

Gràfic 28. Evolució de les puntuacions a les proves PISA en funció de l'estatus socioeconòmic (ESCS) a Catalunya (2003-2015)

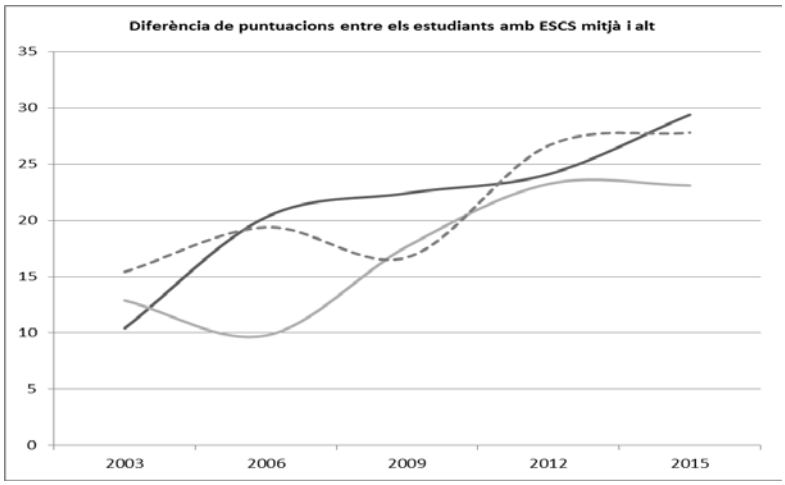

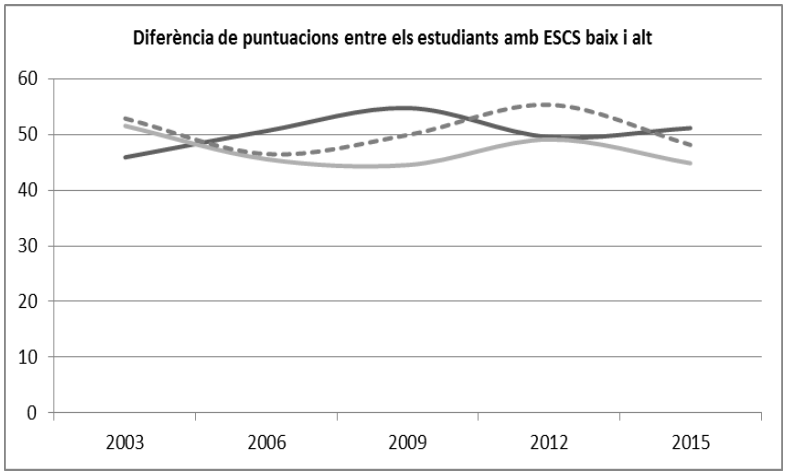

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.

Els resultats d'aquestes proves no mostren un increment del percentatge d'alumnat de 15 anys que assoleix un nivell baix (nivell 1 o inferior) en les competències en comprensió lectora, matemàtica i científica en les edicions de 2006, 2009, 2012 i 2015. Si bé hi ha petites oscil·lacions en aquests resultats que no assenyalen tendències clares, val a dir que, en relació amb l'edició de 2006, just abans de la crisi econòmica, els resultats en les tres competències són més positius en l'edició de 2015. En aquesta mateixa línia, **la diferència de resultats a les proves PISA entre percentils extrems (P5 i P95), o bé tendeix a mantenir-se, o bé a reduir-se, segons la competència que es valori** (vegeu la taula 11 i el gràfic 29).

Taula 11. Evolució de les puntuacions a les proves PISA, de la diferència entre percentils i del percentatge d'alumnat amb nivell baix i alt a Catalunya (2003-2015)

Competència científica	Mitjana	Percentil 5è	Percentil 10è	Percentil 90è	Percentil 95è	Diferència P95-P5	Nivell baix (1 o menys)	Nivell alt (5 o més)
2003	502	348	385	618	647	299	-	-
2006	491	338	370	603	631	293	18,7	4,6
2009	497	345	380	606	631	287	16,3	4,7
2012	492	355	388	594	620	265	15,5	3,4
2015	504	350	383	618	644	294	15,7	6,7
Comprensió lectora	**Mitjana**	**Percentil 5è**	**Percentil 10è**	**Percentil 90è**	**Percentil 95è**	**Diferència P95-P5**	**Nivell baix (1 o menys)**	**Nivell alt (5 o més)**
2003	483	323	364	594	621	298	19,2	4,3
2006	477	319	360	586	610	291	21,2	3,1
2009	498	345	388	597	618	273	13,5	3,6
2012	501	346	383	612	640	294	15,1	7,3
2015	500	345	381	607	633	288	15,4	6,2
Competència matemàtica	**Mitjana**	**Percentil 5è**	**Percentil 10è**	**Percentil 90è**	**Percentil 95è**	**Diferència P95-P5**	**Nivell baix (1 o menys)**	**Nivell alt (5 o més)**
2003	494	349	381	608	640	291	19,4	10,2
2006	488	336	372	597	626	289	21	8,1
2009	496	338	377	609	636	298	19,1	10,4
2012	493	352	380	602	630	278	20,0	8,7
2015	500	354	388	608	635	281	17,7	10,2

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.

Gràfic 29. Evolució del percentatge d'alumnat amb nivell baix a les proves PISA a Catalunya (2003-2015)

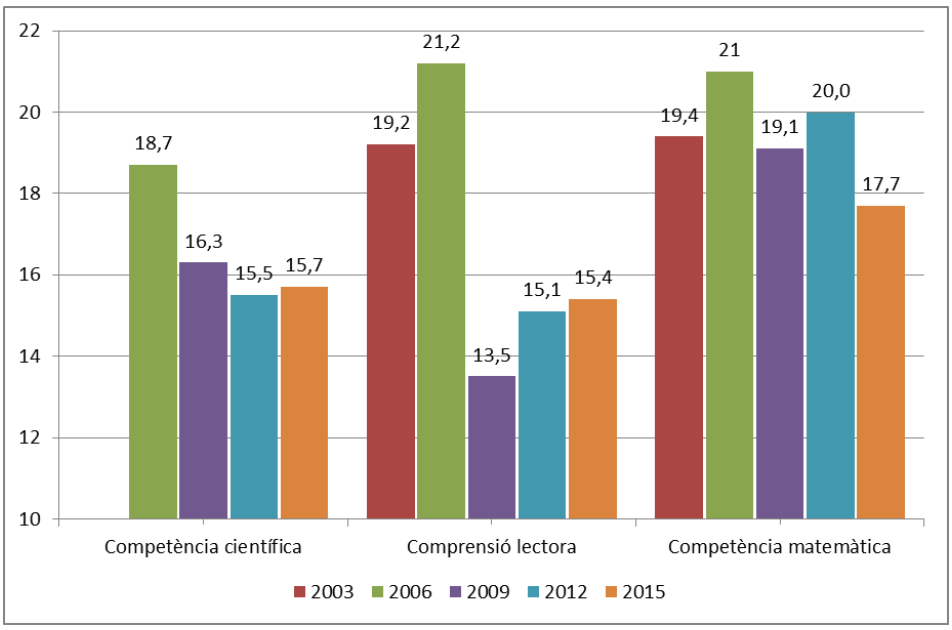

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.

Més enllà dels resultats de PISA, **les diferències en els resultats de les proves de competències bàsiques a 6è de primària entre centres d'alta complexitat i centres de baixa complexitat han tendit a decréixer en les quatre competències avaluades**, de manera sostinguda en les quatre darreres edicions (2013, 2014, 2015 i 2016). Només amb alguna petita excepció, edició rere edició de les proves les diferències entre aquests centres s'han anat reduint. Per exemple, si l'any 2013 hi havia 13,2 punts de diferència en llengua catalana i 12,4 punts en matemàtiques, l'any 2016 n'hi ha 9,8 i 9,9, respectivament (vegeu el gràfic 30). El mateix succeeix amb les proves de competències bàsiques a 4t d'ESO, que també han tendit a reduir-se progressivament en les cinc darreres edicions (2012, 2013, 2014, 2015 i 2016). Així, per exemple, si l'any 2012 les diferències entre centres d'alta complexitat i baixa complexitat eren de 14,3 punts en llengua catalana i de 25,1 punts en matemàtiques, l'any 2016 eren de 11,9 i 16,1 punts, respectivament (vegeu el gràfic 31).

Gràfic 30. Evolució de la diferència en els resultats en les proves de competències bàsiques a 6è de primària entre el nivell de complexitat del centre (baix-alt) a Catalunya (2013-2016)

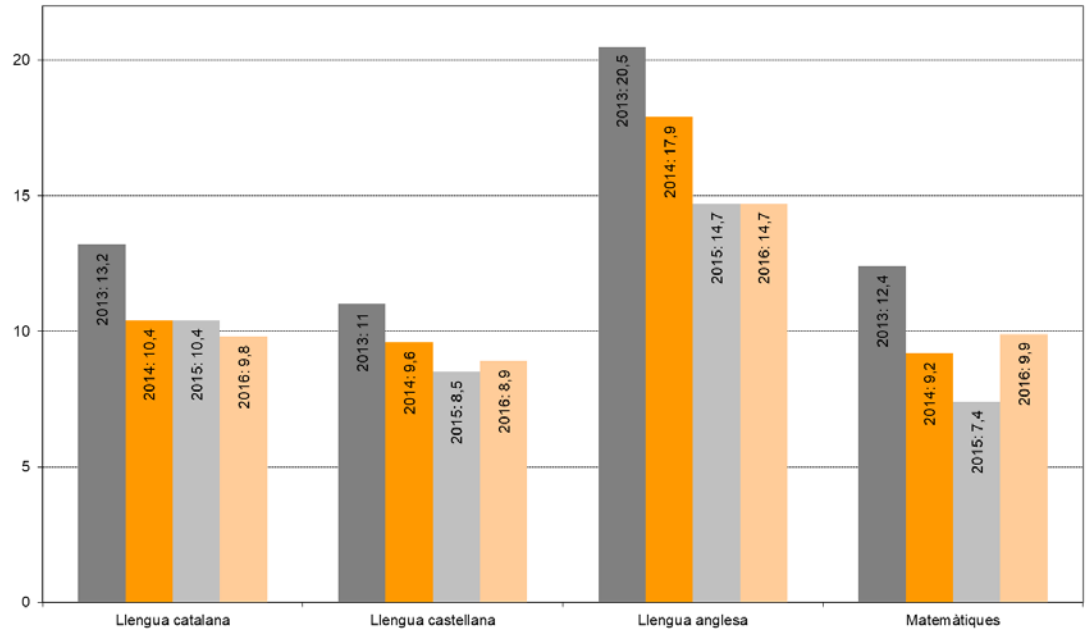

Font: CSASE (2016). L'avaluació de sisè d'educació primària 2016. (Quaderns d'avaluació núm. 35); CSASE (2015). L'avaluació de sisè d'educació primària 2015. (Quaderns d'avaluació núm. 32); CSASE (2014). L'avaluació de sisè d'educació primària 2014. (Quaderns d'avaluació núm. 29); CSASE (2013). L'avaluació de sisè d'educació primària 2013. (Quaderns d'avaluació núm. 26).

Gràfic 31. Evolució de la diferència en els resultats en les proves de competències bàsiques a 4t d'ESO entre el nivell de complexitat del centre (baix-alt) a Catalunya (2012-2016)

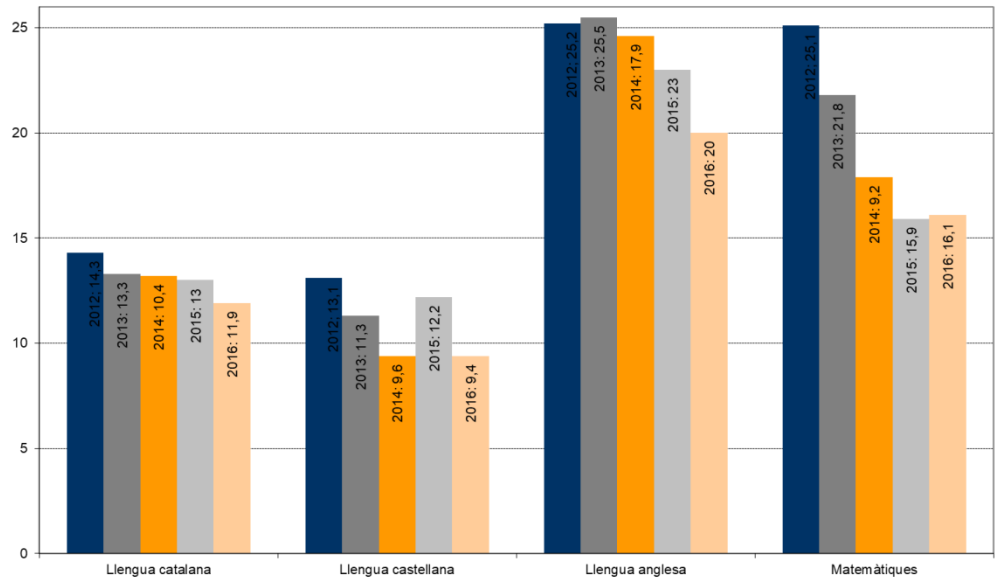

Font: CSASE (2016). L'avaluació de quart d'ESO 2016. (Quaderns d'avaluació núm. 34); CSASE (2015). L'avaluació de quart d'ESO 2015. (Quaderns d'avaluació núm. 31); CSASE (2014). L'avaluació de quart d'ESO 2014. (Quaderns d'avaluació núm. 28); CSASE (2013). L'avaluació de quart d'ESO 2013. (Quaderns d'avaluació núm. 25); CSASE (2012). L'avaluació de quart d'ESO 2012. (Quaderns d'avaluació núm. 22).

La millora de resultats educatius del sistema es fonamenta, en bona mesura, en la millora més gran del rendiment de l'alumnat socialment menys afavorit. En el cas de les proves de competències de 6è de primària, per exemple, l'evolució més positiva dels nivells d'assoliment en les proves es produeix en els centres d'alta complexitat. Entre els cursos 2012/2013 i 2015/2016, en el cas dels centres d'alta complexitat el nivell baix d'assoliment de la competència de llengua catalana s'ha reduït del 31,6% al 26,0% (amb una mitjana que ha passat del 62,6 al 68,3), mentre que en els centres de baixa complexitat, del 7,1% al 8,1% (amb una mitjana que ha passat del 75,8 al 78,1). Aquest procés es produeix en totes les competències avaluades. En el cas de les proves de competències bàsiques de 4t d'ESO el procés és similar. En llengua catalana, per exemple, en els centres d'alta complexitat el nivell baix d'assoliment s'ha reduït del 25,9% al 22,7% (amb una mitjana que ha passat del 68,1 al 69,6), mentre que en els centres de baixa complexitat, del 3,9% al 4,0% (amb una mitjana que ha passat del 81,4 al 81,5). En aquesta mateixa direcció, les dades de les proves PISA 2015 posen de manifest que, en comparació a l'edició de 2006, l'alumnat amb un nivell socioeconòmic baix (ESCS < percentil 33) experimenta una evolució positiva en els resultats, i més que en el cas de l'alumnat amb nivell socioeconòmic mitjà o alt en les tres competències avaluades. Si ho comparem amb l'edició de 2003, aquesta mateixa situació també es dóna, només amb l'excepció de la competència científica (en què l'evolució dels resultats de l'alumnat amb nivell

La millora de resultats educatius del sistema es fonamenta, en bona mesura, en la millora més gran del rendiment de l'alumnat socialment menys afavorit.

socioeconòmic baix és més positiva que entre l'alumnat de nivell socioeconòmic mitjà, però no entre l'alumnat de nivell socioeconòmic alt).

- ***Això dit, no hi ha evidència d'un empitjoratment de l'equitat entre centres d'ençà de la crisi.***

Novament, com en el cas de la qualitat dels resultats de l'aprenentatge es pot pensar que els efectes de la crisi no es deixaran sentir fins d'aquí a uns anys. Els resultats de les proves PISA no assenyalen un increment del percentatge d'alumnat de 15 anys que assoleix un nivell baix (nivell 1 o inferior) en les competències en comprensió lectora, matemàtica i científica entre les onades del 2006 i del 2015. A més, les diferències en els resultats de les proves de competències bàsiques a 6è de primària i de 4at d'ESO entre centres d'alta complexitat i centres de baixa complexitat han tendit a decréixer en les quatre competències avaluades. Això significa que, tot i que encara existeixen diferències en els resultats entre centres, i que aquestes diferències s'expliquen fonamentalment per la seva composició social, els centres presenten cada cop uns resultats més semblants. Resta per esbrinar què hagués passat si la minoració de recursos no s'hagués produït (potser la millora hagués estat més important), què passaria si aquesta minoració es mantingués al llarg del temps, ni tampoc si aquest impacte es presentarà més endavant, de manera diferida, com apunten alguns experts. Les dades, però, no permeten analitzar de manera més acurada l'impacte real de la crisi entre la població infantil que l'ha patit de manera més dramàtica. El pes demogràfic relativament reduït d'aquesta població podria fer que, en cas que aquest impacte sobre els resultats existís, no es detectés en els valors agregats. En aquest sentit, no és incompatible pensar que aquesta millora global dels resultats del sistema educatiu s'estigui produint al mateix temps que l'alumnat en situació de pobresa extrema n'estigui patint efectes negatius sobre les seves trajectòries escolars. Més enllà dels impactes amb caràcter general, els professionals de l'ensenyament han denunciat com la crisi econòmica ha perjudicat les trajectòries escolars d'infants en situació de pobresa.
En termes generals es pot afirmar, doncs, que malgrat que les diferències de resultats entre centres s'han anat reduint, és també evident que el pes de l'extracció sòcio-econòmica dels alumnes sobre els resultats individuals ha augmentat notablement. Els dos resultats poden semblar contradictoris a primera vista, però no ho són perquè parlen de dues coses ben diferents: l'equitat en el comportament del sistema ha millorat, però el pes de les inequitats que ja pesen sobre els individus quan arriben a l'escola no han parat de créixer durant la crisi.

1.5. NO EXISTEIXEN DIFERÈNCIES SIGNIFICATIVES EN ELS NIVELLS D'APRENENTATGE DE L'ALUMNAT EN FUNCIÓ DE LA LLENGUA PARLADA A CASA. EL MODEL D'IMMERSIÓ LINGÜÍSTICA, DONCS, NO PERJUDICA L'ALUMNAT QUE TÉ COM A LLENGUA FAMILIAR EL CASTELLÀ I, EN CANVI, PROMOU EL CONEIXEMENT DEL CATALÀ (QUE ENCARA ÉS INFERIOR AL CONEIXEMENT DE LA LLENGUA CASTELLANA).

Els resultats de les proves PISA demostren que, si bé al brut dels factors socioeconòmics que incideixen en el rendiment, existeixen diferències en les puntuacions obtingudes en les diferents competències avaluades a favor dels

estudiants que parlen català a casa, aquestes diferències desapareixen completament a paritat de factors socioeconòmics individuals i de centre (només amb alguna excepció, en el cas d'alguna prova en alguna de les edicions). Això significa que les diferències en els resultats a favor dels estudiants que parlen català a casa no es deuen a factors lingüístics, com ara que la llengua vehicular del sistema educatiu sigui el català, sinó a les diferències relacionades amb el perfil social de l'alumnat en funció de la llengua parlada a casa. El gràfic 32, per exemple, il□lustra com els estudiants que parlen català a casa obtenen 33,8 punts més en matemàtiques que els alumnes que parlen altres llengües, però que aquesta diferència es redueix pràcticament a zero, deixant de ser estadísticament significativa, quan es controla l'impacte que generen variables com ara l'estatus socioeconòmic.

Gràfic 32. Diferència de puntuacions en matemàtiques a favor dels estudiants que parlen català a casa a Catalunya (2015)

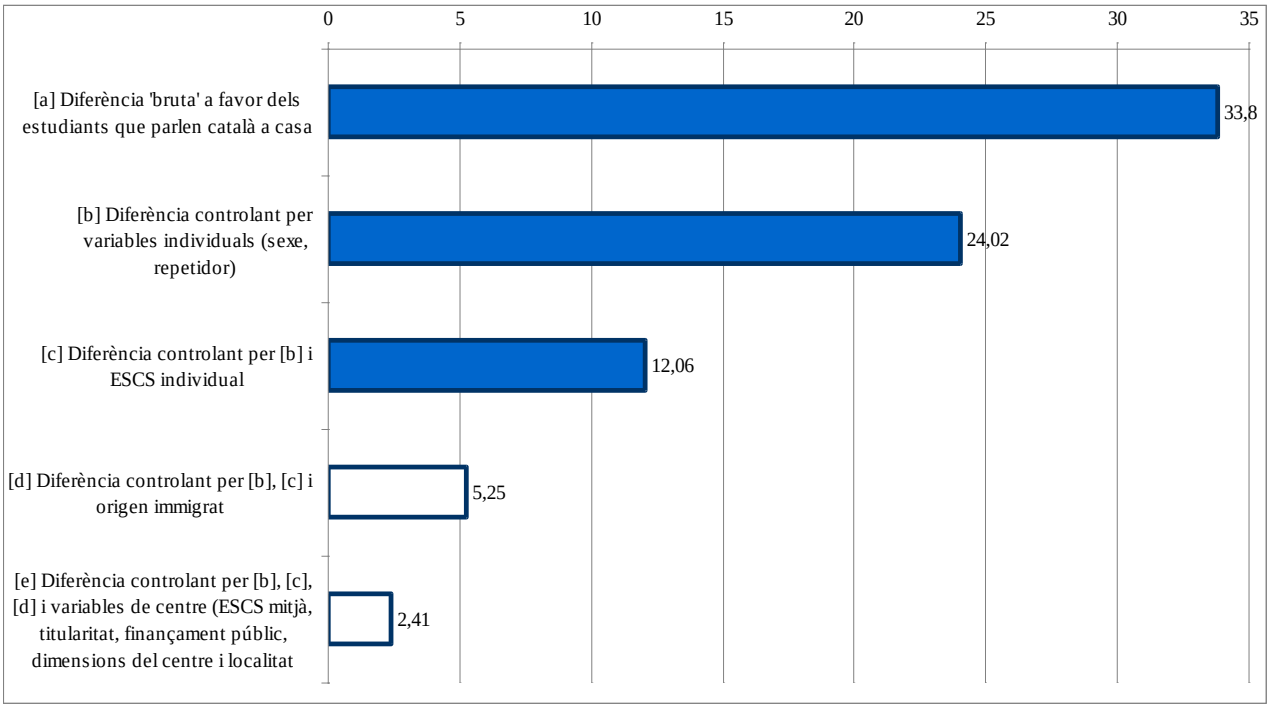

Les columnes en color fosc són aquelles en que les diferències són estadísticament significatives.
Font: Elaboració pròpia a partir de dades OCDE-PISA.

A l'hora de valorar l'oportunitat del model d'immersió lingüística, cal tenir present que pràcticament el 100% de la població a Catalunya sap parlar el castellà, independentment de l'edat que tingui, o més del 95% sap escriure'l, mentre que en el cas del català, aquests percentatges són sensiblement més baixos en totes les franges d'edat (entre la població total, el 80,4% sap parlar-lo, i el 60,4% sap escriure'l). Gràcies a la immersió, les diferències en el coneixement de la llengua catalana i castellana són més petites entre la població jove: entre la població de 15 a 29 anys, el 92,0% sap parlar-lo, i el 88,8% sap escriure'l. L'impacte del model

d'immersió es fa encara més visible si tenim present el coneixement de les llengües autòctones entre la població estrangera (vegeu el gràfic 33).

Gràfic 33. Coneixement del català (sap parlar-lo) entre la població estrangera per edat (2011)

Font: elaboració a partir de dades del cens de població 2011.

2. La recuperació econòmica és una oportunitat per augmentar la despesa educativa, apropant-la a nivells europeus

Després dels dos períodes de recessió de l'economia catalana (2008-2010 i 2011-2013), a finals de 2013, els principals indicadors macroeconòmics van iniciar un canvi de tendència, tot deixant enrere el comportament negatiu més propi del context de crisi econòmica i apuntant ja, progressivament, cap a l'inici d'un període de recuperació econòmica. El quart trimestre de 2013 l'economia catalana es va situar novament en un creixement positiu, que s'ha mantingut i consolidat des d'aleshores ençà. Val a dir que els anys 2015 i 2016 el creixement del PIB s'ha situat per sobre del 3%. En aquest context, cal posar de manifest l'oportunitat que la resolució de la crisi representa per replantejar algunes característiques del funcionament del sistema educatiu per tal de fer-lo més eficient i més equitatiu. Les propostes i recomanacions que segueixen intenten, precisament, oferir pistes per a una reflexió profunda sobre els colls d'ampolla que fan del sistema educatiu català un sistema certament resilient però al mateix temps amb molt recorregut de millora pel que fa als resultats i, sobretot, a l'equitat.

Cal posar de manifest l'oportunitat que la resolució de la crisi representa per replantejar algunes característiques del funcionament del sistema educatiu per tal de fer-lo més eficient i més equitatiu.

Moltes veus voldrien que, superada l'època de la confiança absoluta en la bondat de les polítiques d'austeritat, es concedís la màxima prioritat a l'educació per a recuperar la inversió pública en educació als nivells del 2008-2009 i, tan aviat com sigui possible, augmentar-la per a situar-se en nivells comparables a d'altres països amb un nivell de riquesa i desenvolupament equiparables, notablement en el context europeu. I el fet és que des de l'any 2015 es comencen a notar ja els efectes de les decisions pressupostàries que afecten el Departament d'Ensenyament i que permetran, per exemple, recuperar progressivament les condicions laborals del professorat que existien abans de la crisi.

2.1. L'ESCENARI DESITJABLE ÉS L'AUGMENT DEL FINANÇAMENT PÚBLIC DE L'EDUCACIÓ FINS ARRIBAR A NIVELLS EQUIPARABLES A LA MITJANA EUROPEA, AMB UNS CRITERIS D'INVERSIÓ DIFERENTS (CENTRATS EN L'ABORDATGE DE LES INEQUITATS).

Aquest Anuari, com d'altres edicions anteriors, ha reiterat que existeix un veritable abisme entre els nivells de finançament públic de l'educació en la mitjana dels països de la Unió Europea i el de Catalunya. Aquest escenari planteja, doncs, anar més enllà del pur retrobament dels nivells d'inversió anteriors a la crisi perquè Catalunya no tenia tampoc abans del 2008 una

Existeix un veritable abisme entre els nivells de finançament públic de l'educació en la mitjana dels països de la Unió Europea i el de Catalunya

inversió pública en educació commensurada amb el nivell de riquesa del país. La distància que separa Catalunya en inversió en educació (no superior) d'aquesta mitjana se situa en valors que acostumen a oscil·lar entre 1 i 1,5 punts del percentatge del PIB (en funció de l'any de referència, de si es regionalitza la despesa del Ministeri, etc.). Les darreres xifres disponibles de la Unió Europea[1] (2015) estimen una mitjana del 4,2% del PIB invertit en educació no superior. D'acord amb les darreres dades del PIB de 2015 per a Catalunya, el 4,2% del PIB correspon a un import de 8.500 milions d'euros. Tot i que altres administracions també inverteixen en educació no superior, cal tenir present que el pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament l'any 2009 era de 5.393,1 milions d'euros (al voltant dels 6.000 milions d'euros si es computa la despesa d'altres administracions), que el del 2014 va decréixer fins als 4.220,1 milions d'euros (al voltant de 5.000 milions si es computa la despesa d'altres administracions), i que el del 2015 s'ha incrementat fins als 4.595,4 milions d'euros. Incrementar entre 1 i 1,5 punts el percentatge del PIB el pressupost del Departament d'Ensenyament hagués suposat l'any 2015 disposar d'una xifra pressupostària en una forquilla que giraria entre els 2.000 (1 punt de puja) i els 3.000 (1,5 punts) milions d'euros addicionals. És a dir, pels volts d'un 50% més respecte de la quantitat que actualment s'inverteix. Cal tenir present que, a partir de l'any 2014, l'economia catalana va iniciar una fase de creixement del PIB, del 2,3% el 2014 i del 3,5% els anys 2015 i 2016. De mantenir-se en els propers anys, aquest ritme de creixement suposaria incrementar al voltant de 100 milions d'euros anuals addicionals aquesta partida pressupostària (per mantenir l'esforç de la inversió en educació). En tot cas, aquest escenari permet albirar un ventall de polítiques públiques més ampli, que incorpora més recursos per abordar els reptes que el sistema necessita, amb opcions de plantejar millores substancials en l'equitat i la qualitat de l'educació. Aquest és, doncs, l'escenari que es proposa desenvolupar. Com que la perspectiva d'aquest augment pot semblar, d'entrada, excessivament optimista, una possible alternativa seria fixar-se com a objectiu assolir el nivell de finançament que ara correspon a la mitjana espanyola. En aquest cas, que sembla més abordable políticament i factible financerament en un horitzó temporal a mig termini, es tractaria d'arribar al 3,5% del PIB. Això significaria quedar-se a mig camí respecte de la mitjana europea, amb una puja de 0,6 punts. Però tot i així, la quantitat és extremadament elevada, i giraria entorn als 1.200 milions d'euros anuals, aproximadament un 25% més respecte del volum actual d'inversió pública en educació a Catalunya.

Els actuals mecanismes de finançament dels pressupostos de la Generalitat per part de l'Estat la penalitza retornant-li força menys del que es recapta per mitjà dels impostos al territori.

La situació de crisi no pot fer oblidar que Catalunya té uns mecanismes de finançament de les polítiques públiques mediatitzats per l'Estat. El nivell de riquesa del territori i l'elevada pressió fiscal no es tradueixen en una disponibilitat commensurada de recursos per al finançament de les polítiques públiques; més aviat al contrari, els actuals mecanismes de finançament dels pressupostos de la Generalitat per part de l'Estat la penalitzen retornant-li força menys del que es recapta per mitjà dels impostos al territori. De fet, només Navarra i el País Basc, gràcies al seu peculiar

[1] *Dades d'Eurostat extretes el 2017, però corresponents al 2015:* http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_education

concert fiscal, escapen a la norma de finançament que Comunitats Autònomes com Catalunya reben de l'Estat, situació que no els permet que la despesa pública s'equipari amb la d'altres territoris europeus amb un nivell de riquesa semblant. Aquest és el cas de les dotacions destinades a cobrir també el servei públic d'educació: un país amb el nivell de riquesa de Catalunya hauria de poder tenir un nivell de despesa pública en educació equiparable, si més no, amb la mitjana europea en atenció al seu PIB per càpita.

Tot i que queda fora dels límits d'aquest Anuari suggerir de quina manera es podria aconseguir capgirar aquesta situació, cal destacar la forta relació entre la baixa despesa pública en educació i el tracte fiscal que Catalunya rep de l'Estat. **Cal afegir, alhora, la possibilitat que la Generalitat reequilibri internament la prioritat que s'atorga a l'educació en els seus pressupostos**, tot i reconèixer també la dificultat que suposaria aconseguir l'equivalent a la distància que actualment separa el percentatge del PIB que a Catalunya s'inverteix en educació de la mitjana europea a través de reduir despeses d'altres àmbits de l'actuació pública, molts dels quals, i singularment els àmbits de les polítiques sanitàries i socials, estan igualment infradotats. De la mateixa manera, resulta igualment difícil pensar que un augment de la pressió fiscal a Catalunya, ja comparativament elevada en comparació a altres comunitats, per la via d'impostos directes o indirectes recaptats per la Generalitat, pogués comportar aquest avenç en la inversió en educació. És, senzillament, una quantitat molt gran que prioritàriament hauria de procedir d'un canvi substancial en els mecanismes de finançament de la Generalitat. Sense aquest canvi substancial, l'alternativa és continuar amb nivells de despesa inferiors a la mitjana europea.

Un país amb el nivell de riquesa de Catalunya hauria de poder tenir un nivell de despesa pública en educació equiparable, si més no, amb la mitjana europea en atenció al seu PIB per càpita.

Un país amb el nivell de riquesa de Catalunya hauria de poder tenir un nivell de despesa pública en educació equiparable, si més no, amb la mitjana europea en atenció al seu PIB per càpita.

2.2. LA SORTIDA DE LA CRISI HA DE SER UNA OPORTUNITAT PER A RECONSIDERAR ELS ELEMENTS QUE BLOQUEGEN LA MILLORA DE LA QUALITAT I DE L'EQUITAT DEL SISTEMA.

Arribats aquí, cal fer-se la pregunta de si, més enllà de la recuperació i millora de la inversió pública en educació, no es pot aprofitar l'oportunitat que la resolució de la crisi representa per a replantejar algunes característiques del funcionament del sistema educatiu per tal de fer-lo més eficient i més equitatiu. Com que aquesta ha estat la voluntat amb la que es va dissenyar aquest Anuari, les propostes i recomanacions que segueixen intenten, precisament, oferir pistes per a una reflexió profunda sobre els colls d'ampolla que fan del sistema educatiu català un sistema certament resilient però al mateix temps amb molt recorregut de millora pel que fa als resultats i, sobre tot, a l'equitat. Això és molt important per al sector educatiu.

2.3. HI HA MOLT A APRENDRE DE LES EVIDÈNCIES INTERNACIONALS

La recerca comparativa internacional, així com les dades d'aquest mateix Anuari, permeten de sintetitzar algunes evidències que han de ser considerades com a punt de partida per a l'establiment de criteris d'inversió en educació en un escenari de recuperació econòmica. Breument, serien les següents:

La millora de resultats educatius del sistema és funció, en bona mesura, de la millora dels aprenentatges de l'alumnat socialment menys afavorit.

- ***La millora de resultats educatius del sistema és funció, en bona mesura, de la millora dels aprenentatges de l'alumnat socialment menys afavorit.***

La recerca internacional, particularment a partir dels estudis PISA, demostra que les millores significatives que s'han produït han estat sempre el resultat d'una millor atenció als alumnes en situació de desavantatge. La millora dels resultats a Catalunya, fins i tot en un context de crisi, s'explica en bona part per les millores experimentades en els centres d'alta complexitat. L'anàlisi de les dades PISA 2015 ha posat de manifest, al mateix temps, la rellevància que la participació en l'educació infantil té com a predictor dels resultats escolars. En aquest sentit, en canvi, la situació de Catalunya demana una inversió més gran en la primera etapa, al costat d'altres polítiques socials adreçades igualment a la reducció de la vulnerabilitat social i de la pobresa infantil.

La situació de Catalunya demana una inversió més gran en la primera etapa, al costat d'altres polítiques socials adreçades igualment a la reducció de la vulnerabilitat social i de la pobresa infantil.

- ***La qualitat de la provisió escolar és funció directa de les competències professionals dels docents.***

Es pot declinar de moltes maneres diferents, però les capacitats docents, i la qualitat de les condicions en què poden desenvolupar-les en la pràctica, continuen sent la millor garantia del progrés escolar. La qüestió pendent és si els mecanismes de formació inicial i de carrera docent, que ja han estat examinats en altres edicions de l'Anuari, són òptimes. La recuperació econòmica que s'albira ha de permetre recuperar les condicions salarials i de treball dels docents anteriors a la crisi, però també, en una perspectiva de creixement de la despesa pública en educació, és una oportunitat per a replantejar el cicle de la professionalització docent: des de la formació inicial i la selecció, fins al desenvolupament professional i la perspectiva de carrera. Invertir més recursos en professorat sense reformar aquest cicle de professionalització comportaria la consolidació d'un model exhaurit.

El creixement de la despesa pública en educació és una oportunitat per a replantejar el cicle de la professionalització docent

- ***La segregació escolar és un fre al a la millora de l'èxit educatiu econòmic i a la cohesió social del país.***

Catalunya es caracteritza, tant en el context internacional com en relació amb d'altres comunitats autònomes, per un elevat nivell de segregació escolar

Catalunya es caracteritza, tant en el context internacional com en relació amb d'altres comunitats autònomes, per un elevat nivell de segregació escolar que es declina de maneres diferents: territorialment, en funció de l'origen immigrant i també de l'estatus sòcio-econòmic dels alumnes. En un context de recuperació econòmica, la lluita contra la segregació escolar hauria de ser considerada prioritària.

- ***El dret a l'educació és incompatible amb un ensenyament bàsic que no és realment gratuït.***

En un context de desigualtat social més gran, com és l'actual, cal revisar les garanties de gratuïtat real de l'ensenyament, en el sector públic però especialment també en el sector concertat. Els desequilibris en les quotes d'escolarització als diferents centres públics i concertats, per un costat, i l'existència de quotes voluntàries que es paguen de manera "obligatòria" als centres concertats, per l'altre, determinen l'existència de desequilibris importants en la composició social dels centres. Per titularitat, per exemple, el curs 2014/2015 el sector públic escolaritza a l'educació primària més del doble (2,4) d'alumnat estranger, en proporció, que el sector privat. Sense incrementar la coresponsabilitat i les garanties de gratuïtat de l'accés al sector concertat, les decisions que afectin la provisió pública o privada poden tenir efectes sobre l'equitat en l'admissió d'alumnat.

- ***El nivell d'educació de la població adulta és un dels determinants més clars dels resultats escolars.***

La millora dels resultats escolars a Catalunya, com ha succeït en altres indrets, no és aliena a l'increment del nivell educatiu de la població general, que actuaria com a efecte locomotora sobre l'escolarització, exigint-ne més i millor, al mateix temps, augmentant la qualitat i la quantitat del suport per a l'aprenentatge que reben els infants. És necessari adonar-se que, a banda dels seus valors intrínsecs per als individus, per a la societat i per a l'economia, l'educació dels adults i, en general, les polítiques adreçades a millorar el nivell educatiu de la població adulta tenen un impacte positiu sobre els resultats de l'escolarització.

- ***Una part dels bons resultats dels nivells d'escolarització post-obligatòria podrien amagar un efecte de substitució.***

Hi hauria un cert risc d'ingenuïtat si es pensava que la millora d'aquests nivells i, per tant, la reducció de l'abandonament prematur és ja un guany consolidat del sistema. Més aviat, cal romandre alerta de quin serà el comportament de la demanda en el moment en què la recuperació econòmica demani ocupació amb nivells baixos de qualificació, i pensar a posar en pràctica sistemes que incentivin la permanència en el sistema educatiu i formatiu més enllà de l'obligatorietat escolar.

3. Quant s'inverteix importa, però el com encara més: les prioritats que l'Anuari suggereix

En matèria d'inversió en educació és tan important el quant com el com. S'ha repetit molts cops que als països desenvolupats no existeix una correlació lineal entre la despesa en educació per alumne i els resultats de l'aprenentatge, ni en termes de qualitat ni tampoc d'equitat. Per tant, es conclou que el que fa la diferència són els criteris que s'utilitzen per a distribuir els recursos, les polítiques, el com, en definitiva. En el cas de Catalunya, la importància de la discussió al voltant dels criteris amb els que es distribueixen els recursos és molt important tant en el vector de la qualitat com en el de l'equitat del sistema.

La inèrcia del sistema educatiu tendirà a promoure que la progressiva recuperació econòmica serveixi per arribar a situar les coses exactament on eren just abans de la crisi. Això seria perdre una magnífica oportunitat política per a reconsiderar amb quins criteris es finança l'educació a Catalunya, en particular en relació amb el seu impacte sobre l'equitat del sistema.

Aquesta consideració és més pertinent encara quan s'encara un moment en què, com s'ha indicat anteriorment, la inèrcia del sistema tendirà a promoure que la progressiva recuperació econòmica serveixi per arribar a situar les coses exactament on eren just abans de la crisi, econòmica i financerament parlant, en matèria educativa. Això seria perdre una magnífica oportunitat política per a reconsiderar amb quins criteris es finança l'educació a Catalunya, en particular en relació amb el seu impacte sobre l'equitat del sistema.

Però fins i tot en un escenari de mera recuperació dels nivells d'inversió pública anteriors a la crisi, s'ha de mesurar molt bé la repercussió de les opcions de reinversió. Les pàgines que segueixen mostren, en aquest sentit, **quins criteris s'haurien de considerar tant per aprofitar l'avinentesa de la recuperació econòmica com, al mateix temps, per fer avançar el sistema cap a una més gran equitat**, en un intent de respondre als reptes pendents del sistema i als impactes de la crisi, directes i indirectes, sobre l'educació.

Aquí hi ha les que l'Anuari suggereix:

3.1 UNIVERSALITZAR L'ACCÉS A L'EDUCACIÓ INFANTIL DE PRIMER CICLE, PRIORITZANT ELS INFANTS EN RISC D'EXCLUSIÓ

El Departament valora que el cost d'una plaça de llar d'infants és de 3.420 euros per alumne i any (sense computar els serveis complementaris). Actualment, el Departament d'Ensenyament, a través de les diputacions, sufraga 875 euros per alumne per al manteniment de les places, mentre que la part restant recau en els ajuntaments i les famílies.

60.000 infants menors de 3 anys pateixen risc de pobresa a Catalunya, cal universalitzar l'accés a l'educació infantil de primer cicle, prioritzant els infants en risc d'exclusió

Si prenem com a referència la taxa de risc de pobresa per als infants a Catalunya (27,9% el 2015), hi hauria al voltant de 60.000 infants menors de 3 anys que pateixen aquest risc. El cost de garantir l'accés gratuït a 60.000 infants a l'oferta d'educació infantil de primer cicle seria de 205 milions d'euros anuals (import que no tindria en compte el cost de creació de places addicionalment requerides).

Cal recordar que el curs 2015/2016 l'educació infantil de primer cicle compta amb 79.027 alumnes, 49.946 en el sector públic, i que aquesta oferta pública se sufraga a partir de les aportacions de les famílies, dels ajuntaments i, en proporció menor, també del Departament d'Ensenyament. L'any 2014, el Departament d'Ensenyament (a través del conveni signat amb les diputacions) va destinar 34 milions d'euros als ajuntaments per al sosteniment de les places públiques de titularitat municipal (més 4,8 milions per a la creació de places). L'any 2009, aquesta xifra va assolir els 85 milions d'euros (més 28,8 milions per a la creació de places). Actualment, els ajuntaments destinen al voltant del 50% del cost de la plaça. Prenent com a referència el cost per plaça anteriorment referit (que no té en compte els serveis complementaris), els ajuntaments estarien destinant, com a mínim, 85 milions d'euros al sosteniment de les llars d'infants de la seva titularitat.

3.2 GARANTIR LA GRATUÏTAT EFECTIVA DE L'ENSENYAMENT OBLIGATORI.

No existeixen xifres oficials que determinin l'import de les quotes que sufraguen les famílies amb fills escolaritzats. L'informe del Síndic La segregació escolar a Catalunya (II): les condicions d'escolarització analitza les quotes que sufraguen les famílies a 8 escoles públiques de la ciutat de Barcelona en concepte de material escolar, sortides i activitats, colònies escolars i AMPA, sense computar el servei de menjador escolar, que de mitjana giren al voltant dels 400 euros per alumne/any. En el supòsit que aquest fos l'import mitjà real que assumeixen les famílies en l'escolarització dels seus fills, caldria invertir 266 milions d'euros per cobrir els costos d'escolarització (exclòs el servei de menjador escolar) de l'alumnat escolaritzat al sector públic en els ensenyaments d'educació infantil de segon cicle, d'educació primària i d'educació secundària obligatòria, o 404 milions d'euros si hi incloem també l'alumnat escolaritzat al sector concertat (sense comptar el cost de les activitats complementàries). Si aquest suport es limités a l'alumnat en situació de risc de pobresa (el 27,9% del total, segons dades de 2015), aquesta partida es reduiria fins als 112 milions d'euros.

Cal garantir la gratuïtat efectiva de l'ensenyament obligatori

En relació amb la gratuïtat de l'ensenyament en el cas de l'alumnat al sector concertat, hom pot fer menció també, com a exemple, a la despesa destinada als contractes-programa, que van ser suprimits per les mesures d'austeritat aplicades anys enrere. El Departament d'Ensenyament va destinar 6,4 milions d'euros fins l'any 2011 a contractes-programa amb 27 centres concertats amb una composició social

desfavorida, a fi de garantir la plena gratuïtat de l'ensenyament per al conjunt dels alumnes afectats. Aquest ha estat un instrument adequat per combatre la segregació escolar en els municipis on han funcionat. El curs 2015/2016 Catalunya tenia 615 centres concertats que impartien ensenyaments de primària. Traslladar al conjunt de centres concertats les condicions dels contractes-programa que va subscriure el Departament d'Ensenyament fins l'any 2011 equivaldria a un import aproximat que podria girar al voltant dels 146 milions d'euros. L'increment del finançament dels centres concertats ha de venir acompanyada d'un increment de la seva coresponsabilitat en l'escolarització equilibrada d'alumnat.

3.3 MILLORAR LA PERSONALITZACIÓ DE L'ENSENYAMENT, L'ACOMPANYAMENT A L'ESCOLARITAT I LES COMPETÈNCIES DOCENTS, ESPECIALMENT DURANT L'ENSENYAMENT OBLIGATORI

Les ràtios d'alumnat per professor a Catalunya són equivalents a la mitjana europea, però tenim, en canvi, ràtios d'alumnat per unitat comparativament elevades. El sistema és encara poc flexible per atendre de manera personalitzada la diversitat d'alumnat escolaritzat. Cal dissenyar mesures organitzatives que garanteixin dins de cada centre una inversió de recursos més elevada en aquells alumnes amb més dificultats d'escolarització. Aquesta mesura hauria de comportar una major dotació de professionals docents i especialment de suport en cadascun dels centres, però també explorar altres estratègies que contribueixin a proporcionar més atenció individualitzada a qui més ho necessita. En els darrers anys el Departament d'Ensenyament ha desenvolupat mesures de suport com el SEP o el PIM, que van en aquesta direcció, però existeix un marge important de millora.

Cal dissenyar mesures organitzatives que garanteixin dins de cada centre una inversió de recursos més elevada en aquell alumnat amb més dificultats d'escolarització.

Alhora, cal recordar que la millora de la qualitat i la reducció de les inequitats no només depenen de mesures de finançament, i que les garanties d'un acompanyament apropiat de l'alumnat a dins de l'aula no només depèn del nivell de dotació de recursos. La millora de la capacitació dels professionals per atendre les necessitats educatives específiques de l'alumnat és, també, una necessitat a abordar. Alguns dels programes que ja existeixen demostren, efectivament, que la inversió en el desenvolupament docent, en el sentit més ampli del terme, sempre té un gran retorn. Però hi ha algunes condicions que encara no es troben a Catalunya, la més significativa de les quals és una **carrera docent que reconegui diferents nivells d'expertesa, que atorguin responsabilitats professionals diferents sense necessitat de canviar de centre i que contempli incentius significatius per als docents**, sobretot en termes de facilitar recursos per a la innovació a la recerca de noves metodologies i distribucions del treball docent que facilitin, tant com sigui possible, que puguin incorporar-se activitats individualitzades o en petit grup amb els alumnes. Això permetria individualitzar les necessitats específiques

Cal incentius significatius per als docents, sobretot en termes de facilitar recursos per a la innovació a la recerca de noves metodologies i distribucions del treball docent que facilitin que puguin incorporar-se activitats individualitzades

d'alumnes en situació de desavantatge o, senzillament, necessitats d'un reforç personalizat.

Com altres àmbits, les polítiques adreçades a generar condicions de treball diferents, i més encara, una carrera docent, són difícils de quantificar. Sembla raonable, però, pensar que repercutir el mateix augment que se suggereix, entorn a un 25% de la despesa actual, seria un bon punt de partida.

3.4 AUGMENTAR ELS RECURSOS DESTINATS ALS CENTRES D'ALTA COMPLEXITAT

Actualment els centres d'alta complexitat ja disposen d'un tractament diferenciat que ha començat a donar els seus fruits. A banda d'incrementar les dotacions econòmiques adreçades a aquests centres per facilitar, per exemple, ratios globals d'alumnes per docent més reduïdes, cal promoure que el professorat d'aquests centres disposi d'uns nivells més alts d'autonomia curricular, del suport tècnic, pedagògic i financer apropiat per tal d'endegar programes d'innovació que contribueixin efectivament a la millora dels aprenentatges dels alumnes i, sobretot, d'incentius (de carrera, però també de condicions de treball) que permetin atraure docents altament qualificats i al mateix temps motivats per treballar en aquests centres, amb una perspectiva de compromís almenys a mig termini.

Cal promoure que el professorat dels centres d'alta complexitat disposi d'uns nivells més alts d'autonomia curricular, del suport tècnic, pedagògic i financer apropiat per tal d'endegar programes d'innovació i, sobretot, d'incentius que permetin atraure docents altament qualificats i motivats

És molt difícil quantificar el que això podria suposar, però certament exigiria com a mínim que els recursos que ara s'hi dediquen, mesurats per exemple com a contribució addicional per alumne, equivalguessin a un 30% que la inversió per alumne en un centre ordinari.

3.5 UNIVERSALITZAR L'ACCÉS I LA COMPLECIÓ DELS ENSENYAMENTS SECUNDARIS POSTOBLIGATORIS

Per situar la taxa d'abandonament de Catalunya (18% l'any 2016) a la mitjana europea (10,8%), caldria reduir en un 40% la població de 18 a 24 anys que no estudia i que no ha assolit ensenyaments de batxillerat o cicles formatius de grau mitjà. Això significa 36.159 joves de 18 a 24 anys menys que es trobin en aquesta situació, d'acord amb les dades de 2016. Amb prop de 5.000 joves menys per a cada cohort d'edat de mitjana, la taxa d'abandonament educatiu prematur seria equivalent a la mitjana europea.

El curs 2015/2016 el Batxillerat tenia 89.125 alumnes i els CFGM, 60.068. Cal tenir present que la ràtio d'alumne graduat per alumne matriculat a segon curs és de 0,8 al Batxillerat i de 0,7 al CFGM, i la ràtio d'alumne graduat per alumne matriculat a primer curs és de 0,7 al Batxillerat i de 0,4 al CFGM. Tenint present que aquests ensenyaments tenen dos anys de durada, i en el supòsit que aquesta ràtio d'alumnat graduat per alumne matriculat es mantingués, un augment sostingut en el temps de prop de 15.000 alumnes permetria generar anualment al voltant dels 5.000 graduats necessaris per equiparar les xifres d'abandonament educatiu prematur a la mitjana europea. L'any 2015, el Departament d'Ensenyament va destinar 1.775 milions d'euros als ensenyaments de secundària, amb un cost aproximat per alumne de 3.500 euros (inclosa l'ESO). Segons les dades d'Eurostat per al conjunt de l'Estat però específiques dels ensenyaments secundaris postobligatoris de 2014, el cost per alumne (a temps complert) és de 5.429,6 euros. Prenent aquesta xifra com a referència, una inversió propera als 80 milions d'euros podria garantir una provisió suficient d'oferta als ensenyaments secundaris postobligatoris.

Per ajudar a situar la taxa d'abandonament de Catalunya (18% l'any 2016) a la mitjana europea (10,8%), cal universalitzar l'accés i la compleció dels ensenyaments secundaris postobligatoris

També et pot interessar...

@FundacioBofill #educacióCat

- *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016. Bernat Albaigés i Francesc Pedró*
  Més informació i descàrrega (950 pàgines)

Capítols de l'Anuari 2016

- *Introducció. L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016. Bernat Albaigés i Francesc Pedró*
  Més informació i descàrrega

- *Indicadors sobre l'èxit educatiu a Catalunya. Bernat Albaigés i Gerard Ferrer-Esteban*
  Més informació i descàrrega

- *L'impacte de la LOMCE, l'LRSAL i la Llei d'estabilitat pressupostària en el desenvolupament de polítiques educatives. Eva Izquierdo*
  Més informació i descàrrega

- *Principals mesures de política educativa en el període 2012-2015: una visió descriptiva. Jordi Blanch i M. Cristina Pujol*
  Més informació i descàrrega

- *La desinversió pública en educació en temps de crisi: opcions explícites i implícites de política educativa i efectes sobre les desigualtats (2010-2015). Xavier Bonal*
  Més informació i descàrrega

- *L'autonomia de centre en els horitzons de millora educativa. Isaac Gonzàlez*
  Més informació i descàrrega

- *L'impacte econòmic de la inversió en educació: els efectes de la crisi i escenari de futur. Mariona Farré i Teresa Torres*
  Més informació i descàrrega

- *Inversió predistributiva per augmentar l'equitat educativa. Xavier Martínez-Celorrio*
  Més informació i descàrrega

- *La inversió pública en educació (2015-2035). Eugeni Garcia-Alegre*
  Més informació i descàrrega

- *La planificació escolar davant la davallada demogràfica: governança de l'oferta o seguiment de la demanda? Ricard Benito i Isaac Gonzàlez*
  Més informació i descàrrega

- *La crisi, una oportunitat per repensar la capacitació laboral dels estudiants. Ferran Mañé*
  Més informació i descàrrega

- *Conclusions. Bernat Albaigés i Francesc Pedró*
  Més informació i descàrrega

Altres documents de l'Anuari 2016

- *Nota de premsa*
  Més informació i descàrrega

- *Dossier de premsa ampliat*
  Més informació i descàrrega

- *Dossier de premsa (versió resumida)*
  Més informació i descàrrega

- *Informe breu (resum de l'Anuari 2016)*
  Més informació i descàrrega

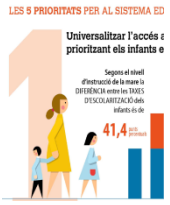

- *Infografies*
  Més informació i descàrrega